

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Julia Crafoord Martinsson

Grova jaktbrott riktade mot
rovdjur
En studie av ett artbrott

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Helén Örnemark Hansen

Ämnesområde:
Straffrätt

HT 2005

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR OCH DEFINITIONER	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Disposition	7
2 JAKTLAGSTIFTNINGEN	8
2.1 Jakt och jaktbrott ur ett historisk perspektiv	8
2.2 Skyddsintresset	10
2.3 Brotten i jaktlagen	11
2.3.1 Jaktbrott och grovt jaktbrott	11
2.3.2 Övriga brott i jaktlagen	12
2.4 Jakt för att förebygga skador av vilt (skyddsjakt)	13
2.4.1 Förutsättningar för skyddsjakt	13
2.4.1.1 Skyddsjakt på myndighets initiativ	13
2.4.1.2 Skyddsjakt på enskilds initiativ	14
2.4.1.2.1 Med föregående tillstånd från myndighet	14
2.4.1.2.2 Utan föregående tillstånd från myndighet	14
2.5 Internationellt samarbete	15
2.5.1 Bernkonventionen	15
2.5.2 EU:s Art- och habitatdirektiv	15
2.5.3 Övriga överenskommelser	16
2.5.4 Rovdjurshanteringen i våra grannländer	16
2.5.4.1 Norge	17
2.5.4.1.1 Renbeteskonventionen	17
2.5.4.2 Finland	17
3 ROVDJUREN OCH DERAS JÄGARE	19
3.1 Rovdjuren	19
3.1.1 Rovdjurens situation idag och deras framtidsutsikter	19
3.1.1.1 Björn	20
3.1.1.2 Järv	20

3.1.1.3	Lo	21
3.1.1.4	Varg	21
3.1.2	Positiva och negativa effekter av rovdjur	22
3.1.3	Ersättningssystemet vid rovdjursangrepp	23
3.2	Vem begår grova jaktbrott mot rovdjur och varför?	24
3.2.1	Konsekvenser av illegal rovdjursjakt	25
3.3	Samer och varg – ett konkret exempel	25
4	PÅFÖLJDSVALET	27
4.1	Påföljdsreformen	27
4.2	Artbrott	28
4.2.1	Artbrott före påföljdsreformen	29
4.2.2	Kritik mot brottets art	29
4.3	Alternativen till fängelse vid artbrottslighet	30
4.4	Jaktbrott som artbrott	31
5	PRAXIS	32
5.1	Rättsfall avseende jaktbrott	32
5.1.1	NJA 2004 s 786 ”Gräsöområdet”	32
5.1.2	Hovrättens dom 2005-05-12, målnr B 2961-04, ”Vargfallet”	33
5.1.3	RH 2000:94	35
5.1.4	NJA 1972 s 502	35
5.1.5	NJA 1952 s 145	36
5.2	Rättsfall avseende andra artbrott	36
5.2.1	NJA 1990 s 84 I och II	36
5.2.2	NJA 1991 s 507	37
5.2.3	NJA 1999 s 269	37
5.2.4	NJA 2000 s 17 I, II samt III	38
5.3	Sammanfattning av praxis	39
6	FRAMTIDEN	40
6.1	Förslag till ny 28 § jaktförordningen	40
6.1.1	Rovdjursutredningens förslag	40
6.1.2	Naturvårdsverkets förslag	40
6.1.3	WWF:s förslag	41
6.1.4	Regeringens förslag	42
7	AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATS	43
7.1	Diskussion	43
7.2	Slutsats	46

BILAGA A	47
BILAGA B	49
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	50
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	53

Sammanfattning

Riksdagen har beslutat att vi i Sverige ska ha livskraftiga och långsiktigt säkrade stammar av rovdjursarterna björn, järv, lo och varg. För att uppnå detta krävs förutom att de lagar som styr på området efterföljs också att rovdjursacceptansen i samhället i stort ökar. Vi har genom internationella överenskommelser åtagit oss att på olika sätt skydda bland annat dessa fyra arter samt deras naturliga livsmiljöer. I detta skydd av arterna ligger förutom att arterna skyddas från utrotning även att stammarna ska bestå av tillräckligt många individer så att inavel hindras.

Den illegala jakt som bedrivs i Sverige är av varierande karaktär, från tamdjursägare som vill skydda sin boskap till organiserade ligor. All form av otillåtet jagande är straffbart enligt 43 § JL med rubriceringen jaktbrott. Påföljden är böter eller fängelse ett år. För de grövre fallen, till vilka rovdjursjakten hör, finns i samma lags 44 § stadgat om grovt jaktbrott vilket leder till fängelse lägst sex månader och högst fyra år. Då jaktbrottet är ett s.k. artbrott bestäms ofta påföljden till ett kortare fängelsestraff. Eftersom jaktbrottet dessutom har ett relativt högt artvärde döms gärningsmannen till en frihetsberövande påföljd oftare än vid många andra artbrott. Som icke frihetsberövande påföljd kan skyddstillsyn eller villkorlig dom dömas ut, de kan båda kombineras med böter eller samhällstjänst för att ge ytterligare skärpa.

Sedan 1967 är huvudregeln att allt vilt är fridlyst om inte fridlysningen upphävs t ex genom allmänna jakttider eller tillstånd till skydds jakt. När det gäller rovdjuren är man mycket restriktiv med dylika tillstånd. I 28 § JF ges dock var och en rätt att under strängt reglerade förutsättningar skjuta rovdjur som angriper egna tamdjur. Denna paragraf är dock inte helt enkel att tyda framförallt inte för den icke juridiskt kunnige. Detta illustreras bland annat av det av HovR för västra Sverige nyligen avgjorda fallet där en man dömdes till 6 månaders fängelse för att ha skjutit den varg som med största sannolikhet var på väg att attackera hans får. Mannen trodde enligt egen utsaga att han agerade i enlighet med 28 § JF. För att komma tillrätta med problematiken kring 28 § JF har ett flertal förslag till lagändring lämnats. Dessa försöker på olika sätt finna en formulering som inte kan missförstås eller i vart fall där risken för missförstånd är minimal.

Till den som utsatts för rovdjursangrepp betalar staten under vissa förutsättningar ut ersättning för att täcka både den ekonomiska förlusten och det merarbete angreppen medför. Inom renskötselområdet gäller särskilda regler som innebär att ersättning betalas ut även om inget konkret rovdjursangrepp kan påvisas. Ersättningen baseras istället på rovdjursförekomsten i området.

Den avslutande diskussionen i uppsatsen rör främst frågeställningen om det är rimligt att den som försöker försvara sina tamdjur från ett

rovdjursangrepp döms till fängelse för begånget jaktbrott. Utifrån ett antal underfrågor diskuteras jaktbrottet som artbrott, betydelsen av i vilket syfte gärningsmannen handlat, utformningen av 28 § JF samt vilka övriga åtgärder som kan eller bör vidtas. Slutsatsen är att ett fängelsestraff är en mycket ingripande påföljd som inte bör tillgripas vid denna typ av "nödvärnsjakt".

Förord

Så var då äntligen fyra och ett halvt års studier vid Lunds universitet till ända. Jag ser tillbaka på tiden som en lycklig tid, men så glömmer man ju lätt det svåra som varit. Studierna till jur.kand. är många gånger förenade med stress och ångest, men så här i efterhand känns det som om allt varit en dans på rosor. Detta har jag framförallt min man Erik att tacka för, som stöttat mig vid tentaplugg och motiverat mig när jag haft ångest, men också min mamma Lena som läst och kritiserat allt jag skrivit samt kommit med konstruktiva förslag och min pappa Patrik som framförallt under specialkurserna bidragit med sina poliskunskaper. Jag vill också tacka mina vänner utan vilka jag inte klarat en dag på juridicum – tack!

Valet av uppsatsämne var inte helt lätt. Jag visste ganska tidigt att jag ville skriva om något som rör djur, men att kombinera ett brinnande intresse för djur med en juridiskt relevant frågeställning är inte helt lätt. Efter ledning av min handledare framstod dock jaktbrottet som ett bra val. Jag har här kunnat kombinera djurens bästa med en relevant juridisk problematik. Ett stort tack till min handledare Helén Örnemark Hansen som hjälpt mig igenom denna sista termin av studierna till jur.kand.

Malmö, januari 2006

Julia Crafoord Martinson

Förkortningar och definitioner

Förkortningar

Art	Artikel
BrB	Brottsbalken
Dnr	Diarienummer
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
JL	Jaktlag (1987:259)
JF	Jaktförordning (1987:905)
NFS	Naturvårdsverkets författningssamling
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätt
WWF	Världsnaturfonden

Definitioner

I denna uppsats avses med:

Föryngringar per år	det antal honor som föder ungar per år
Habitat	en miljö med särskilda kännetecken där en art lever under någon del av sin livscykel ¹
Rovdjur	björn, järv, lo och varg ²
Vilt	vilda däggdjur och fåglar ³

---

¹ Se art 1 och 3 EU:s Art- och habitatdirektiv.

² Även kungsörn inkluderas ofta i benämningen rovdjur jag har dock valt att fokusera min uppsats på de fyra landlevande rovdjuren.

³ Se 2 § JL.

1 Inledning

Den 12 maj i år (2005) dömdes en man för grovt jaktbrott till fängelse 6 månader, för att ha skjutit en varg som han befarade skulle angripa hans får. I ett liknande fall valde HD att 2004 döma en man till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst 120 timmar. Om fängelse hade valts som påföljd skulle fängelsetiden ha bestämts till 4 månader. Den intressekonflikt som här finns mellan människan och (rov)djuren hör enligt min mening till ett av de intressantare juridiska problemområdena; människan förstår och kan förmås att följa lagstiftning medan både rov- och tamdjur till största delen följer sina instinkter vilka ingen lagstiftning kan påverka.

Något hårddraget kan man säga att under århundraden har människan satt sig själv i första hand och naturen i andra. Jag läste i tidningen en morgon om hur varg återplacerats i en nationalpark i USA där den tidigare utrotats. Man fruktade att återinförandet av vargen skulle medföra att andra djur kraftigt minskade i antal. Vad som istället hände var att ekosystemet återvann sin forna balans. De hjortar som vargen framförallt livnär sig på minskade inte så kraftigt i antal som man först befarat utan började istället akta sig för platser där de kunde anfallas, de höll sig till platser där de hade fri sikt. Att hjortarna blev försiktigare ledde i sin tur till att de buskar som dessa hjortar nästintill "ätit upp" återhämtade sig så att de fåglar som lever i dessa buskar återkom. Mindre rovdjur som brett ut sig minskades i antal genom att vargarna jagade dessa och asätarna fick ett uppsving då det fanns mer mat åt dem. Slutsatsen i artikeln var att "*utan ett topprovdjur haltar hela ekosystemet.*"⁴ Anledningen till att jag tar upp detta är att jag anser att man inte nog kan betona vikten av att inte ingripa i för stor utsträckning i naturens sedan länge väl utvecklade system. Lagstiftaren bör se till att lagarna strävar mot detta mål samtidigt som acceptansen av lagarna hos allmänheten ökas.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att med utgångspunkt i de tidigare nämnda fallen se på jaktbrottet så som ett av de s.k. artbrotten. Vidare avser jag att titta på den nuvarande regleringen av skydds jakt enligt 28 § JF och de ändringsförslag som lämnats. Utifrån dessa samt mina egna åsikter tänker jag lämna ett eget förslag till ny lydelse av 28 § JF.

Nödvändigheten av en balans mellan rovdjuren och de människor som lever nära dem anser jag vara av allra största vikt, för att konkretisera problematiken kring denna balans kommer jag att beskriva samernas liv i närheten av vargen. Balansen mellan människor och vilda djur är vidare ett

---

⁴ Roland Johansson, Sydsvenskan 2005-10-24.

resultat av bland annat lagstiftningen på området. Att denna lagstiftning är anpassad efter verkligheten är således av allra största vikt.

I mitt arbete tar jag upp olika aspekter av jaktbrottet. Min utgångspunkt för uppsatsen är att utifrån nuvarande praxis jämföra den utdömda påföljden vid jaktbrott, framförallt de fall som har karaktären av en nödvärnssituation, med andra artbrott. De andra brottstyper jag har valt att ta upp är misshandel och rattfylleri då dessa brottstyper ofta anses vara mycket klandervärda i allmänhetens ögon. Som utgångspunkt har jag ställt mig frågan: bör man verkligen dömas till fängelse när man försöker försvara sina tamdjur mot rovdjursangrepp? Denna huvudfråga har i sin tur väckt ytterligare frågor så som: *Är det rimligt att jaktbrottet är ett artbrott och hur högt artvärde bör brottet i så fall ha? Vad består jaktbrottsligheten mot rovdjur av samt bör alla dessa jaktbrott bedömas på samma sätt oavsett i vilket syfte gärningen begåtts? Hur bör 28 § JF formuleras för att undvika missförstånd och om möjligt öka acceptansen av lagregleringen på området? Samt slutligen vilka övriga åtgärder kan och bör vidtas så att, i framtiden, en rimlig mängd rovdjur kan leva sida vid sida med människan?*

1.2 Avgränsningar

Jag kommer inte att närmare beröra frågan huruvida våra lagar uppfyller de krav som ställs i de internationella konventioner och andra överenskommelser vi är bundna av. För helhetens skull kommer jag dock att redogöra för dessa internationella överenskommelser. Jag har i mitt förslag till ny lydelse av 28 § JF följaktligen inte heller bedömt detta förslags överensstämmelse med dessa internationella överenskommelser.

De brott, förutom jaktbrott och grovt jaktbrott, som tas upp i JL kommer jag endast att nämna i korthet för helhetens skull och framförallt för att ett av de rättsfall jag valt delvis rör jakthäleri.

Jag har i uppsatsen bortsett från kungsörnen trots att den precis som björn, järv, varg och lo brukar inkluderas i benämningen rovdjur. Då jag fokuserat på en juridisk problematik som troligtvis sällan rör kungsörnen har jag ansett det befogat att utesluta arten helt från min framställning.

1.3 Metod och material

Svaren på mina frågor har jag i enlighet med rättsdogmatisk metod sökt efter i framförallt lagar, förarbeten, praxis och även i viss mån i relevant litteratur på området.

För att kunna sätta mig in i samernas situation har jag framförallt läst en bok där samernas kunskap om rovdjuren skrivits ner. Boken baseras på intervjuer med samer och är av naturliga skäl inte helt objektiv.⁵

Informationen om de olika arternas situation och framtidsutsikter är till stor del hämtad från rovdjursutredningens slutbetänkande, SOU 1999:146, samt den rapport från arbetsgruppen för rovdjursutredningen om livskraftiga stammar av varg, björn, lo, järv och kungsörn som ingår som bilaga till slutbetänkandet. För aktuella siffror har internet och då framförallt Naturvårdsverkets och WWF:s hemsidor varit till stor nytta. Antalet individer av rovdjursarterna är svårt att fastställa vilket leder till att dessa siffror är ungefärliga och kan variera.

1.4 Disposition

Uppsatsen är indelad i tre huvuddelar där den första beskriver rättsläget idag, den andra redogör för relevant rättspraxis och den tredje förutspår och föreslår vad som kan tänkas hända i framtiden.

Del ett inleds i kapitel två med en historisk tillbakablick rörande jaktbrottet och synen på vilt. Efter detta följer en redogörelse över brotten i JL. I kapitel tre beskriver jag rovdjurens situation och framtidsutsikter samt vad och vilka som utgör deras största hot. Kapitlet fortsätter med den skada rovdjuren åstadkommer och vad som görs för att lindra denna. För att öka förståelsen för den problematik som kan uppstå när rovdjur och människor lever nära varandra har jag valt att beskriva samerna och deras liv i närheten av vargen. Jag fortsätter i kapitel fyra med en kort presentation av artbrottsinstitutets framväxt och funktion idag. Kapitlet avslutas med en genomgång av alternativen till fängelsestraff vid artbrottslighet samt jaktbrottet som artbrott.

I del två tar jag upp ett antal rättsfall rörande jaktbrott samt några rättsfall avseende andra artbrott. Kapitlet avslutas med en kort sammanfattning.

I del tre redogör jag för de förslag som lämnas till ändring av 28 § JF.

Uppsatsen avslutas med ett diskussionskapitel i vilket jag också redovisar min slutsats. Då jag personligen känner stor sympati med djur av alla slag kan man i min diskussion ana en stark känsla för djurens bästa. I den föregående framställningen håller jag dock mina personliga åsikter utanför.

---

⁵ Boken är skriven av Sikku och Torp.

2 Jaktlagstiftningen

Den nu gällande JL som trädde i kraft den 1 januari 1988 ersatte lagen (1938:274) om rätt till jakt. Området var tidigare svåröverskådligt på grund av att reglerna ändrats och kompletterats i takt med samhällsutvecklingen och nya rön.⁶ Arbetet med den nya JL började redan 1977 då en beredning som tog namnet jakt- och viltvårdsberedningen tillsattes. Beredningen fick i uppdrag att se över vissa jakt- och viltvårdsfrågor. Beredningen har lämnat flertalet delbetänkanden på området men huvudbetänkandet är SOU 1983:21, *Vilt och jakt*. Där lämnades förslag till bland annat en ny JL. Förslagen mynnade så småningom ut i prop. 1986/87:58, *om jaktlag m.m.*

Den nuvarande JL kompletteras av JF som i sin tur kompletteras av kungörelser och föreskrifter från berörda myndigheter. I det följande kommer jag att gå igenom och närmare belysa de bestämmelser i JL och JF som är av relevans för mitt arbete. Som bakgrund ska jag dock först beskriva jakten och jaktbrottet ur ett historiskt perspektiv.

2.1 Jakt och jaktbrott ur ett historisk perspektiv

Från början var jakt ofta nödvändigt för att skaffa mat. Med tiden har detta i stora delar av världen gått till att bli mer av ett fritidsnöje, ett nöje som tidvis varit förbehållet endast de rika. Det har alltid ansetts härskarligt att vara en bra jägare, i den fornnordiska gudasagan beskrivs Oden som en stor jägare och Snorre Sturlasson skrev på 1000-talet om Olof Skötkonung som en duktig jägare.⁷ Även senare kungar har beskrivits som framstående jägare.

De äldsta nedtecknade jakträttsliga urkunderna är landskapslagarna som är från 1200- och 1300-talen, och ännu äldre i form av muntliga traditioner. Grundtanken i landskapslagarna var att jakträtten var knuten till jordägaren. Björn, varg, järv, räv, lo, mård och i vissa landskap utter fick dock jagas var som helst.⁸

Under medeltiden gjorde Magnus Ladulås anspråk på jakten kring de ställen där han höll hov och 1351 gjordes i den allmänna landslagen vissa ytterligare inskränkningar av markägarens jakträtt till förmån för

---

⁶ Detta uttrycks bland annat i prop. 1986/87:58 s 19.

⁷ Olls s 27.

⁸ SOU 1983:21 s 81.

kungahuset. Högvilt⁹ i vilket uttryckligen rådjur inkluderades skulle vara kungens djur.¹⁰

I slutet av 1400-talet framträdde ridderskapet som en tredje part, utöver kungen och allmogen, i kampen om jakträtten. Ridderskapet fick behålla sin rätt att jaga högvilt på sin egen mark fram till dess att Gustav Vasa på 1500-talet inskränkte även dessas jakträttigheter. Gustav Vasa behöll stor del av jakten för egen räkning, han klargjorde att allmogen inte ägde rätt att jaga älg och andra hjortdjur, dock undantaget i de norra landskapen.¹¹

Under Johan III:s tid straffades den som överträdde jaktförbudet inte enbart enligt Sveriges allmänna lag utan också med penningböter för att han överträtt Kungliga Majestäts mandat. Adeln återfick av Gustav II Adolf något av sin jakträtt medan bönderna fick det fortsatt svårt. Det blev också allt vanligare att kungahusen hade egna älgårdar, Karl XI hade till och med planer på ett regemente med älgar som riddjur.

Under 1700-talet minskade älgstammen i antal troligtvis till följd av att man lättade något på förbudet för allmogen att döda älg. 1767 utgavs återigen en begränsande kungörelse men slutligen 1789 gavs en förordning där ofrälse skattebönder och adelsmän gavs samma jakträtt, nu återknöt man således till den ordning som fanns i de gamla landskapslagarna. Denna visserligen rättvisa förordning fick till följd att älgen var nästintill utrotad i början av 1800-talet. 1823 lyckades en överjägmästare från Värmland driva igenom ett tioårigt förbud mot all älgjakt, när dessa tio år var till ända lyckades samme man få igenom ett förbud mot all älgjakt under vintern.¹² Jakten är än idag strängt reglerad.

När det gäller straffen för överträdelser av jaktbestämmelserna har de genom tiderna varierat något men överlag har de aldrig varit lika stränga som straffen ute i Europa. I landskapslagarna stadgades bötesstraff för att skydda markägarens rätt. Detta skärptes så småningom framförallt när det gällde de kungliga jakträttigheterna. I en stadga från 1621 sägs: *”Förbiudes alt skiutande en mil norr om Stockholm samt Wermdön, i synnerhet i lektiden, den som härmed bryter skall mista bössa och kläder samt läggas i häkte. I svårartade fall, kan brottslingen mista lifwet”*.¹³ Det verkliga straffet var dock inte dödsstraff utan utvisning ur riket till Ingermanland (ett gränsland mellan Finland och Ryssland) eller Amerika, vilket ansågs jämlikt med dödsstraff.¹⁴

Ett annat exempel är från Öland, som var ett kungligt jaktområde. 1572 stadgades att den som kränkte de exklusiva kungliga jaktprivilegierna på ön

---

⁹ Vilka arter som innefattas i begreppet högvilt har med tiden skiftat, klart är att älg och kronvilt ingår, dovvilt har sannolikt lagts till och rådjur har ofta ej innefattats.

¹⁰ SOU 1983:21 s 81 samt Olls s 27.

¹¹ SOU 1983:21 s 81.

¹² Olls s 35.

¹³ Cit. Olls s 28.

¹⁴ Olls s 29.

skulle straffas första och andra gången med böter, tredje gången ledde överträdelsen för frälseman till förlust av egendom och för den ofrälse till döden. Denna åtskillnad på grund av ställning i samhället togs senare bort, den som år 1608 på kronans mark fälde ek, bok eller högvilt fick tredje gången betala med livet. Dödsstraffet avskaffades dock redan före 1600-talets slut.¹⁵ De hårda straffen var dock bara för de exceptionella fallen, normalstraffet var böter och i vissa fall fängelse. Trots hotet om dödsstraff tjuvjagades det i stor utsträckning under hela perioden från medeltiden till 1800-talet.

Redan på landskapslagarnas tid fanns ett utbrett rovdjurshat, vilket i och för sig inte är förvånande då många hade för rovdjuren lättillgängliga kreatur vilket naturligtvis utnyttjades av rovdjuren. Flera av landskapslagarna ålade bönderna att äga vargnät samt att delta i vargskall flera gånger om året. Dyliga krav fanns lagstadgat om ända in på 1700-talet då regleringen mildrades till att det var upp till var och en att bedöma när behov av skall förelåg. I mitten av 1800-talet upphörde hetsjakten automatiskt då rovdjuren nästintill utrotats.¹⁶

2.2 Skyddsintresset

I propositionen till den nya JL framhålls viltvården och bevarandet av de inhemska arterna som ett viktigt mål. Illegal verksamhet som riktar sig mot hotade eller sårbara arter samt främmande viltarter som etablerar sig i landet till men för de inhemska arterna måste bekämpas. När det gäller viltstammarnas storlek sägs att det är av vikt att varje art omfattar ett så stort individantal att en genetisk variation inom arten är säkerställd.¹⁷ I viltvården ingår också bevarandet av viltets levnadsmiljöer vilket kan få konsekvenser för andra verksamheter så som till exempel skogsbruket.

Intresset av att skydda vilt har genom tiderna haft ett varierande syfte. De stränga straffen förr var troligtvis framförallt för att skydda de privilegierades jaktmöjligheter, men i SOU 1983:21 sägs *"Delvis kan man säkerligen här se en strävan att för de privilegierades räkning vidmakthålla en god tillgång på jakttillfällen. Att alltför starkt betona en sådan tolkning vore emellertid säkerligen en orättvisa ty i många sammanhang framgår klart ansvarsmedvetenheten gentemot viltet."*¹⁸ Ett tidigt exempel på skydd finns i landskapslagarna där ekorren var fredad under i stort sett hela sommarhalvåret. Detta var dock troligtvis snarare för att garantera goda skinnkvaliteter än för att skydda själva djuret. Skyddsbehovet var sannolikt inte så stort under den här tiden då folkmängden var liten och det fanns stora ytor av orörd natur.¹⁹ I Magnus Erikssons landslag fridlystes älgen från februari till slutet på juli, detta utvidgades i senare lagstiftning till att

---

¹⁵ SOU 1983:21 s 84.

¹⁶ SOU 1983:21 s 83 f.

¹⁷ Prop. 1986/87:58 s 21.

¹⁸ Cit. SOU 1983.21 s 84 f.

¹⁹ SOU 1983:21 s 85.

omfatta även andra arter. I jaktstadgan av 1808 fridlystes, med undantag av vissa fågelarter, alla arter i princip från den 15 mars till den 1 augusti. Älg, hjort och rådjur fridlystes dock, som nämnts ovan, helt för en tioårsperiod. Det nuvarande systemet att allt vilt är fridlyst om inte fridlysningen upphävts tillkom 1967 och ersatte den tidigare gällande huvudregeln att allt är jaktbart om det inte är fridlyst.²⁰ Det nya systemet ger uttryck för en mer djurskyddsinriktad inställning till jakten.

När det gäller rovdjuren ansågs de vara skadedjur som skulle bekämpas på alla sätt och fram till fridlysningen utgick det till och med skottpengar som belöning till den som skjutit ett rovdjur.

I Sverige gäller som ovan sagts att alla vilda däggdjur och fåglar är fridlysta om inte fridlysningen upphävts genom rätt till jakt, t ex i form av bestämda jakttider för vissa arter. Att jakt inte får ske när arten har ungar är en grundläggande princip som påverkar jakttiderna. Att tillåta jakt när djuren har ungar skulle strida mot målen för viltvården.²¹ Viltvården regleras i 4-9 §§ JL.

2.3 Brotten i jaktlagen

2.3.1 Jaktbrott och grovt jaktbrott

I den gamla jaktlagstiftningen skilde man mellan olovlig jakt och olaga jakt där det första var brott mot ett enskilt intresse och det senare brott mot bestämmelser till skydd för viltet eller annat allmänt intresse. I den nuvarande JL finns endast ett jaktbrott som omfattar alla former av otillåtet jagande.

Enligt 43 § JL döms den för jaktbrott som

1. *med uppsåt eller av grov oaktsamhet olovligen jagar på annans jaktområde eller där tillägnar sig vilt eller vid jakt som sker med stöd av licens bryter mot en för jakten väsentlig bestämmelse i licensen eller*
2. *med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot 3 §, 31 § första stycket eller mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 29 § 1 eller 30 § första stycket eller*
3. *med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 32 § eller mot en föreskrift som meddelats med stöd av 25 eller 29 a §.*

Straffet för jaktbrott är böter eller fängelse i högst ett år.

I 44 § JL stadgas om grovt jaktbrott, där sägs

---

²⁰ SOU 1983:21 s 85 f.

²¹ Prop. 1986/87:58 s 26.

Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas

- 1. om det avsåg ett hotat, sällsynt eller annars särskilt skyddsvärt vilt,*
- 2. om det har utförts vanemässigt eller i större omfattning,*
- 3. om det utförts med otillåten hjälp av ett motordrivet fortkaffningsmedel eller någon annan motordriven anordning,*
- 4. om det utförts med en särskilt plågsam jaktmetod.*

Straffet för grovt jaktbrott är fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Straffskalorna för både normalbrottet och det grova brottet höjdes 2001 för att förebygga brottsligheten genom att verka avskräckande. Samtidigt som straffskalorna skärptes ändrades formuleringen i första punkten att hänsyn ska tas till om brottet *avsåg ett hotat, sällsynt eller annars särskilt skyddsvärt vilt* från den tidigare formuleringen att det skulle beaktas om brottet *avsåg ett värdefullt vilt*. Tidigare åsyftades snarare ekonomiska värden. Med ändringen ville man bland annat uppnå att arter som är i behov av skydd utan att för den skull vara utrotningshotade samt arter vars bevarande varit förenade med stora kostnader skyddas.²²

Att plågsamma jaktmetoder medför att brottet skall bedömas som grovt infördes också 2001. När det gäller de plågsamma metoderna motarbetas de även på annat håll i JL, i 27 § JL sägs att jakten ska bedrivas så att viltet inte utsätts för onödigt lidande och 27 § JL är i sin tur förenad med bötesstraff enligt 45 § JL. Skillnaden mellan de båda regleringarna torde vara att 27 § JL avser tillåten jakt medan 44 § JL avser otillåten jakt.

2.3.2 Övriga brott i jaktlagen

Man kan enligt JL också dömas till böter enligt 45 § om man bryter mot vissa angivna paragrafer samt till böter eller fängelse för jakthäleri enligt 46 § om man befattar sig med vilt som dödats eller åtkommits genom jaktbrott. Denna framställning berör dock inte dessa brott närmre.

När det gäller skadestånd för olagligt dödade rovdjur är praxis på området knapphändig. I NJA 1995 s 249 fick gärningsmannen betala 40 000 kr i skadestånd till staten för de två järvhonor han skjutit. Skadeståndet, som motsvarar djurens avelsvärde, syftar till att täcka de kostnader staten haft för djurartens bevarande och som i och med dödandet blivit onyttiga.²³ Något ekonomiskt värde ansågs järvarna inte ha då de är fridlysta.

---

²² Att värdet av skjutet vilt i sig gör brottet grovt kan, som några remissinstanser påpekade, resultera i ett alltför stängt straff. Det ansågs därför vara av stor vikt att bedömningen för vad som anses vara grovt jaktbrott ändrades samtidigt som straffskalorna ändrades. SOU 2000/01:57 s 48 ff.

²³ Se NJA 1995 s 249 s 253.

2.4 Jakt för att förebygga skador av vilt (skydds jakt)

Av allmänna rättsgrundsatser (nöd) följer att djur utan hinder av jaktlagstiftningens bestämmelser får dödas i nödsituationer av olika slag. T ex för att avvärja ett angrepp från djuret eller att förkorta lidandet för ett svårt skadat djur.²⁴ Bestämmelsen om nöd gäller i dagsläget i princip inte vid rovdjursangrepp på tamdjur. Som ett komplement till dessa allmänna och för alla brott gällande ansvarsfrihetsgrunder finns i JF reglerat om ansvarsfrihet specialanpassat till jakträten. Vidare har polisen enligt 9 § JL rätt att avliva vilda djur som orsakar avsevärd skada eller kan antas vara farliga för människors säkerhet. Denna bestämmelse kan till exempel också användas om rovdjur angriper tamdjur.²⁵

2.4.1 Förutsättningar för skydds jakt

Den grundläggande bestämmelsen om skydds jakt finns i 23a § JF. Det krävs för att beslut om skydds jakt ska få fattas att det *inte finns någon annan lämplig lösning* och att *det inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde*. De bestämmelser om skydds jakt jag går igenom nedan utgår alla från, med undantag av 28 § JF, och måste således uppfylla kraven i 23a § JF. Dessa förutsättningar ska också stämma överens med de krav som ställs i de internationella konventioner Sverige åtagit sig att följa.

Vargen innefattas sedan 2001 av alla bestämmelserna om skydds jakt. Beslutet att återinföra vargen i bestämmelserna grundades på att vargens tillväxt ökat. Ju större vargstammen blir desto mer skador kan den åstadkomma. Nödvändigheten för enskilda att kunna försvara sig även mot vargar framhölls också som en viktig faktor.²⁶

2.4.1.1 Skydds jakt på myndighets initiativ

Beslut om jakt enligt 24 § JF kan tas av Naturvårdsverket, när det rör björn, varg, järv, lo, säl, rovfåglar eller ugglor, eller av länsstyrelsen, när det gäller andra djur. Beslutet kan genomföras utan jakträtthavarens samtycke och innebär att ett visst antal djur av en viss art får fällas inom ett visst område. Det krävs enligt 7 § JL och 24 § JF, för att beslut om skydds jakt ska kunna fattas, att det på grund av att en arts bestånd är så stort att det finns påtagliga risker för trafikolyckor eller allvarliga skador av vilt.²⁷

---

²⁴ Pettersson s 29 samt Bouveng s 15. Se också bl a 40a § JF.

²⁵ SOU 1999:50 s 25.

²⁶ Prop. 2000/01:57 s 57 f.

²⁷ Se också SOU 1999:50 s 21 f.

2.4.1.2 Skyddsjakt på enskilds initiativ

2.4.1.2.1 Med föregående tillstånd från myndighet

Naturvårdsverket kan ge tillstånd till jakt efter ansökan av enskild enligt 27 § JF för att förhindra skador av där uppräknade rovdjur. Antingen ges tillstånd för att hindra att uppräknade arter orsakar skada. Eftersom de allmänna förutsättningarna i 23a § JF talar om *allvarlig* skada måste det dock vara fråga om en *allvarlig* skada. Denna typ av tillstånd avser ett *viss antal individer* av den aktuella arten. Eller ges tillstånd till jakt på en *viss individ* som orsakar allvarliga skador eller olägenheter, detta beslut avser då endast just denna individ.²⁸ I beslutet kan också medges att jakten får bedrivas på annans jaktområde samt undantag från förbudet i 31 § JL om jakt från motordrivet fordon. Tillståndet gäller endast för sökanden.²⁹

2.4.1.2.2 Utan föregående tillstånd från myndighet

Ett rovdjursangrepp på en människa eller ett tamdjur är i de flesta fall att betrakta som en *nödsituation*. För rätt att döda det angripande djuret utan att straffas enligt JL krävs dock att gärningen kan anses *försvarlig* med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan samt omständigheterna i övrigt. Vid en avvägning måste i princip det hotade intresset vara av betydligt större värde än det offrade, här kan också affektionsvärden beaktas.³⁰ I 28 § JF ges en möjlighet för enskilda att i en konkret situation skjuta mot en björn, varg, järv eller lo för att skydda sina tamdjur och gå fri från ansvar utan att ovan nämnda avvägning mellan värden görs. I 28 § JF krävs dock att rovdjuret *tidigare angripit och skadat eller dödat tamdjur*, att det finns *skälig anledning att befara ett nytt angrepp* samt att dödandet av rovdjuret sker i *omedelbar anslutning till angreppet*.³¹ Denna typ av skyddsjakt får enligt paragrafen också ske på annans jaktområde men inte inom nationalpark. Bestämmelsen förutsätter för det första att ett tamdjur angripits, vidare krävs skälig anledning att befara att rovdjuret kommer att gå till attack på nytt. De tamdjur som angripits och de tamdjur som kan komma att angripas behöver troligtvis inte tillhöra samma ägare men då dödandet ska ske i omedelbar anslutning till angreppet måste tamdjuren befinna sig mycket nära varann.³² En anledning till att dödandet ska ske i omedelbar anslutning till angreppet är för att man ska vara säker på att det rör sig om samma (rovdjurs)individ.

---

²⁸ De arter som kan komma ifråga är björn, varg, järv, lo, örn och för det första alternativet även säl. I län med fasta stammar av björn eller lo kan naturvårdsverket även delegera beslutanderätten avseende jakt efter viss individ av björn eller lo till länsstyrelsen i länet, se 27 § 1 st JF.

²⁹ SOU 1999:50 s 22.

³⁰ SOU 1999:50 s 25.

³¹ 28 § 1 st JF lyder: Har en björn, varg, järv eller lo angripit och skadat eller dödat tamdjur och finns det skälig anledning att befara ett nytt angrepp, får tamdjurets ägare eller vårdare utan hinder av fredning eller bestämmelserna i 9 § döda det angripande djuret, om det sker i omedelbar anslutning till angreppet. Sådan jakt är dock inte tillåten inom nationalpark.

³² Det är framförallt kravet på *omedelbar anslutning* som blivit den avgörande frågan i de rättsfall jag tar upp nedan i kapitel 5.

2.5 Internationellt samarbete

Vi kan i Sverige inte hantera rovdjursfrågorna själva som vi vill. Vi är dels bundna av flertalet internationella konventioner på området och dels sitter vi geografiskt samman med både Norge och Finland. Under följande rubriker kommer jag att gå igenom de aktuella konventionerna samt samarbetet med våra nordiska grannar.

2.5.1 Bernkonventionen

1983 ratificerade Sverige konventionen om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö, den s.k. Bernkonventionen (SÖ 1983:30). De arter som skyddas i konventionen är uppdelade efter vilken grad av skydd de ska ha. I bilaga 2 till konventionen räknas de djurarter som enligt konventionen är *strängt skyddade* upp, häribland björn, järv och varg. Bilaga 3 tar upp de som är *skyddade*, här återfinns lodjur. Beträffande de djurarter som tas upp i bilaga 2 är huvudregeln att all avsiktlig fångst och allt avsiktligt dödande är förbjudet. Det är också förbjudet att avsiktligt störa djuren framförallt under vila och när de har ungar.³³ När det gäller arterna i bilaga 3 sägs att de ska hållas utom fara (från utrotning), tider ska fastställas när det är förbjudet att jaga de uppräknade arterna och totalförbud att jaga dem får meddelas för en period om det är nödvändigt för att återställa antalet individer till en tillfredsställande nivå.³⁴ Undantag från förbuden får göras *förutsatt att det inte finns någon annan tillfredsställande lösning* samt att *undantaget inte är till förfång för den ifrågavarande arten*. Undantag får vidare göras endast för vissa syften, däribland för att *hindra allvarlig skada på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och annan form av egendom*, eller för att *skydda allmänhetens hälsa och säkerhet*.³⁵ Bernkonventionen innehåller inga sanktionsbestämmelser för det fall att länder inte följer skyddsbestämmelserna. EU har också anslutit sig till Bernkonventionen.³⁶

2.5.2 EU:s Art- och habitatdirektiv

Rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (92/43/EEG), kallat Art- och habitatdirektivet, innehåller skyddsbestämmelser liknade de i Bernkonventionen. Enligt art 2 är syftet med direktivet att *bidra till att säkerställa den biologiska mångfalden genom bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter*. De åtgärder som vidtas ska *syfta till att bibehålla eller återställa en gynnsam bevarandestatus* hos bland annat arter av vilda djur och *hänsyn ska tas till*

---

³³ Se Bernkonventionen art 6.

³⁴ Se Bernkonventionen art 7.

³⁵ Se Bernkonventionen art 9.

³⁶ SOU 1999:50 s 15 f.

ekonomiska, sociala och kulturella behov samt regionala och lokala särdrag. I art 12 sägs att medlemsstaterna ska *vidta nödvändiga åtgärder för införandet av ett strikt skyddssystem i det naturliga utbredningsområdet för de djurarter som finns förtecknade i bilaga 4a.* Förbud finns också mot att bland annat avsiktligt fånga eller döda exemplar av dessa arter i naturen oavsett hur detta görs, samt att avsiktligt störa dessa arter särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder. Björn, lo och varg är alla upptagna i bilaga 4a.³⁷ Undantag från bland annat art 12 får göras enligt art 16.1 *förutsatt att det inte finns någon annan lämplig lösning samt att undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos de berörda arterna i deras naturliga utbredningsområde* för vissa uppräknade syften, däribland för att undvika allvarlig skada särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och andra typer av egendom, eller av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet. Om en medlemsstat inte följer ett direktiv kan frågan komma att avgöras av EG-domstolen.

2.5.3 Övriga överenskommelser

På området finns också andra överenskommelser av mindre relevans för denna uppsats. För att reglera handel med djur finns CITES-förordningen³⁸. I förordningens bilaga A finns de arter för vilka de strängaste reglerna om import till och export från EU, när det gäller dessa arter är också handel inom EU förbudet. Björn, lo och varg är alla upptagna i bilaga A. Inom EU finns också Fågeldirektivet³⁹ som reglerar frågor om bevarande av fågelarter samt deras ägg, bon och livsmiljöer. I konventionen om biologisk mångfald⁴⁰ finns övergripande bestämmelser om bevarandet av den biologiska mångfalden framförallt genom att hela ekosystem och naturliga livsmiljöer bevaras. Konventionen ratificerades av Sverige 1993.

2.5.4 Rovdjurshanteringen i våra grannländer

I Norge och Finland förekommer precis som i Sverige stammar av björn, järv, lo och varg.⁴¹ Då de svenska och de norska rovdjursstammarna förflyttar sig i stor utsträckning över gränsen är det befogat att tala om gemensamma rovdjursstammar för Sverige och Norge. Vilken kontakt de svensk-norska stammarna har med de finska stammarna är dock, framförallt

---

³⁷ Anledningen till att järven inte finns med i bilaga 4a är att det inte fanns järvar i EU förrän Sverige och Finland gick med. Järven togs dock i samband med Sveriges inträde upp i bilaga 2 till direktivet där de arter vars habitat ska skyddas räknas upp. Även björn, lo och varg finns upptagna i bilaga 2 men för Sverige och Finland görs här undantag avseende björnen, för Finland görs undantag även avseende lo och varg.

³⁸ Rådets förordning 97/338/EEG, om skyddet av arter av vilda djur och växter genom kontroll av handeln med dem.

³⁹ Rådets direktiv 79/409/EEG.

⁴⁰ SÖ 1993:77.

⁴¹ Även kungsörn förekommer i både Norge och Finland.

när det gäller vargen, osäkert. Att ett samarbete mellan de tre länderna i rovdjursfrågor utvecklas är följaktligen av stor vikt.⁴²

2.5.4.1 Norge

Norge har ratificerat Bernkonventionen men är, eftersom de inte är med i EU, ej bundna av Art- och habitatdirektivet.

I Norge är utgångspunkten att rovdjuren ska finnas i livskraftiga stammar samtidigt som det ska vara möjligt att bedriva får- och renskötsel. Rovdjuren har olika starkt skydd i olika delar av landet, vissa särskilda områden bestäms där skyddet för arten i fråga är starkt. Rovdjur får dödas för att avvärja en fara för personskador och ägaren eller representant för denne får döda rovdjur under ett direkt angrepp på tamdjur eller tamrenar. Tillstånd till jakt på björn, järv, varg och lo kan också ges om arten orsakar betydande skador på tamdjur eller tamrenar. Jakt för att reglera bestånden av björn och järv kan bedrivas av den som har licens härför, beslut fattas vari det anges hur många djur som får fällas. Som villkor för denna typ av jakt gäller att den aktuella arten kan anses livskraftig samt att det har uppstått skador på husdjur eller tamren i det aktuella området.⁴³

Norska staten betalar full ersättning för husdjur och tamren som skadats eller dödats av björn, järv, lo eller varg samt för kostnader som uppstår till följd av skadorna. Normalt betalas ersättningen enligt fastställda schablonbelopp men en individuell prövning kan göras om den enskilde begär det. Norska staten ger också bidrag till förebyggande åtgärder så som intensivbevakning, användning av vakthundar, tidigare hemtagning av djur från skogsbyte, flyttning av tamdjur och övergång till andra tamdjursraser.⁴⁴

2.5.4.1.1 Renbeteskonventionen

Mellan Sverige och Norge gäller den s.k. Renbeteskonventionen⁴⁵. Enligt denna får vissa uppräknade områden i de båda länderna användas av renägare från det andra landet under vissa perioder. I 21 § ges rätt för renägare att vistas i det andra landet under vissa förutsättningar. Den som vistas i det andra landet har enligt 39 § samma rätt till jakt och fiske som landets egna invånare. Vad som i ett land är brottsligt gäller naturligtvis oavsett vilket land gärningsmannen kommer ifrån.

2.5.4.2 Finland

Finland har ratificerat Bernkonventionen och är på grund av sitt medlemskap i EU bundna av Art- och habitatdirektivet. För Finland görs

---

⁴² Prop. 2000/01:57 s 29.

⁴³ SOU 1999:146 s 111 ff.

⁴⁴ SOU 1999:146 s 113 f.

⁴⁵ SÖ 1972:15, konventionen mellan Sverige och Norge om renbetning., se lag (1972:114) med anledning av konventionen den 9 februari 1972 mellan Sverige och Norge om renbetning.

dock undantag från Bernkonventionens regler angående björn och varg samt från Art- och habitatdirektivet för vargpopulationer inom renskötselområdet.⁴⁶

Huvudprincipen i Finland är att alla rovdjursarter ska finnas i livskraftiga stammar. Man vill att stammarna ska öka långsamt så att befolkningen i de rovdjursutsatta områdena hänger med och accepterar utvecklingen. Arterna ska finnas över hela landet på de platser där det finns naturliga förutsättningar för varje art. Inget av rovdjuren är fridlyst i Finland.⁴⁷ Inom renskötselområdet finns en allmän jakttid på varg, i övrigt får björn, järv, lo och varg jagas i den utsträckning Jord- och skogsbruksministeriet bestämmer. Antalet djur som årligen får fällas beslutas utifrån vissa miniminivåer. För att få jaga rovdjuren krävs licens. Utöver detta kan tillstånd ges för att avliva rovdjur för att förhindra skador. Dessutom har var och en i en nödsituation rätt att döda rovdjur för att avvärja fara för människor eller husdjur.⁴⁸

Finska staten ersätter skador av björn, järv, lo och varg i den mån budgetmedel avsatts. För andra tamdjur än renar betalas ersättning ut högst till ett belopp som motsvarar djurets gängse värde. För hundar betalas ersättning endast ut om hunden befann sig på ägarens gård eller liknande samt aldrig om skadan inträffade vid jakt på det rovdjur som orsakat skadan. För renar betalas endast ersättning ut för återfunna djur och då maximalt till djurets dubbla värde. Tanken med den höga ersättningsnivån är att eventuella dödade men ej återfunna djur ska kompenseras.⁴⁹

---

⁴⁶ SOU 1999:146 s 115.

⁴⁷ Kungsörnen är dock helt fridlyst i Finland.

⁴⁸ SOU 1999:146 s 115 f.

⁴⁹ SOU 1999:146 s 116 f.

3 Rovdjuren och deras jägare

3.1 Rovdjuren

För att öka förståelsen för rovdjurens situation och för att kunna lägga fram rimliga förslag till lagstiftning krävs kunskap om rovdjurens vanor, behov och framtidsutsikter samt vilka skador de åstadkommer och hur dessa ersätts.

3.1.1 Rovdjurens situation idag och deras framtidsutsikter

Man brukar tala om att vi behöver en *livskraftig stam*⁵⁰ av de olika rovdjursarterna. Två faktorer som kan sägas vara ”*av avgörande betydelse för en populations livskraft är dess storlek idag och den storlek den kommer att begränsas till framgent genom olika förvaltningsåtgärder*”.⁵¹ Även genetiska aspekter ingår i livskraften. Att en art innehåller många individer är av största vikt för att behålla en genetisk variation och alltså förhindra inavel. Inaveln ökar snabbare i små populationer än i stora och kan leda till bland annat sänkt överlevnad, ökad känslighet mot sjukdomar och nedsatt reproduktion. Känsligheten för inavel varierar från art till art. Hur många individer av varje art som behövs är i viss mån omtvistat. Klart är att det är av stor betydelse *vilka* individer som behålls och vilka som tas bort, att jakten föregås av ”individuell prövning” där just denna individs nödvändighet för artens överlevnad prövas är således av allra största vikt.

Riksdagen antog 2001 miniminivåer för björn och lo samt etappmål för järv och varg. Miniminivåerna ska ses som det minsta antal individer vi ska ha i landet. Antalet individer får överstiga miniminivåerna men då ska större hänsyn tas till motstående intressen. Etappmålen är delmål på väg mot en nivå där arten kan anses långsiktigt säkrad. Innan detta etappmål är nått bör endast skydds jakt tillåtas och då i begränsad omfattning.⁵² När etappmålet är uppnått ska en grundlig utvärdering av artens effekter göras och därefter fastställs ett nytt etappmål eller en miniminivå.

När det gäller rovdjursarternas nuvarande utbredningsområde finns i bilaga A kartor avseende alla fyra arterna.

---

⁵⁰ Innebörden av begreppet *livskraftig stam* har i litteraturen diskuterats, användningsområdet är mycket vitt.

⁵¹ Cit. bilagor till sammanhållet rovdjurspolitik, SOU 1999:146, s 70.

⁵² Prop. 2000/01:57 s 27 samt naturvårdsverkets hemsida om miniminivåer och etappmål.

3.1.1.1 Björn

Den svenska björnstammen, av brunbjörn, hör till stor del samman med den norska, som är väldigt liten, och ett visst utbyte sker även med den finska stammen, som i sin tur till stor del hör samman med den ryska. På 1700-talet fanns det björn över i stort sett hela Sverige. Omkring 1850 hade björnen pressats tillbaka något och fanns endast i de norra och mellersta delarna, antalet uppgick då till omkring 1600-1700 individer. Vid sekelskiftet fanns björn i stort sett endast i de tre nordligaste landskapen det rörde sig då om bara ett fåtal björnar vilket ledde till att björnen fridlystes helt 1927.⁵³ Efter detta har björnen återigen tilltagit i antal och utbredning, 1996 fanns ca 800-1300 björnar i Sverige.⁵⁴ På WWF:s hemsida sägs att vi idag har en björnstam på så många som 1600-2800 individer.⁵⁵ För björnen har en miniminivå på 100 föryngringar per år fastställts, detta motsvarar en population på ca 1000 individer. När det gäller björnen är det också ett mål att arten tillåts sprida sig söderut igen.⁵⁶

Hotet mot björnarna är framförallt jakten. Den lagliga jakt som bedrevs framförallt på 1800-talet, fram till dess att björnen fridlystes 1913, på kronans mark, uppmuntrades också av staten genom skottpengar som delades ut. Forskning har visat att den illegala jakten på björn idag är vanligare i norr än i söder, men jakten förekommer inom hela björnens utbredningsområde. Det olagliga dödandet kan också få konsekvenser för björnarnas eget handlande.⁵⁷ Vidare är störningar som får björnarna att lämna sitt ide också ett problem men detta undviks framförallt genom att björnarna söker sig bort från störande områden.⁵⁸

3.1.1.2 Järv

Under flera årtionden i mitten och i slutet av 1800-talet dödades mer än 100 järvar årligen. På 1940-talet uppskattades antalet järvar uppgå till ca 100 individer. Järven fridlystes i Sverige först 1969, troligtvis på grund av den ökade användningen av snöskotrar vilket medförde en markant ökning av antalet skjutna järvar. Skottpengar betalades ut från staten ända fram till fridlysningen. Järven har efter fridlysningen fortsatt att minska.⁵⁹ Efter fridlysningen har tillstånd för jakt beviljats i situationer då skadorna på rennärningen varit särskilt stora. I Sverige finns järven framförallt i de allra nordligaste delarna, i fjälltrakterna. Det finns idag ca 300 järvar i Sverige, i hela Skandinavien finns totalt ca 600 järvar.⁶⁰ För järven har i Sverige

⁵³ 1930 uppgick antalet björnar till omkring 130 individer, se SOU 1999:146 s 44.

⁵⁴ SOU 1999:146 s 43 ff.

⁵⁵ WWF:s hemsida om björn.

⁵⁶ För björnens nuvarande utbredning se bilaga A.

⁵⁷ Forskning har visat att om en dominant hane i ett område dödas kan andra hanar, för att snabbare kunna para sig och på så sätt etablera sig som ny dominant hane, döda björnungarna i området för att honorna tidigare ska kunna få nya ungar. Se SOU 1999:146 s 49 f.

⁵⁸ SOU 1999:146 s 48 ff.

⁵⁹ Bilagor till sammanhållen rovdjurspolitik, SOU 1999:146, s 141.

⁶⁰ WWF:s hemsida om järv, där WWF också uttrycker att de anser att järvpopulationen bör öka till 900 järvar i Skandinavien.

fastställts ett etappmål på 90 föryngringar per år. Detta motsvaras av en population på ca 400-550 individer.

Järvstammen har, trots fridlysningen, visat sig ha stora svårigheter att öka i antal. Den olagliga jakten tros vara den största begränsande faktorn för järven.

3.1.1.3 Lo

Lodjuren minskade i antal under 1800-talet, omkring 1860 försvann de från Götaland och något senare även från Svealand. 1912 togs de statliga skottpengarna bort och vars och ens rätt att jaga lodjur, även på annans mark, försvann. 1928 fridlystes lodjuret i hela landet. Fridlysningen fick avsedd effekt och allmän jakt kunde återinföras 1943. 1950 beräknades stammen uppgå till ca 175 individer. Vid mitten av 1970-talet uppskattades lodjursstammen uppgå till 700 individer och lodjur fanns i större delen av landet.⁶¹ 1983 kortades jakttiden ner på grund av att den höga avskjutningstakten medfört betydande minskning av lodjuret som fridlystes 1986 utanför renskötselområden och 1991 i hela landet. Vid denna tidpunkt tros stammen ha varit nere på ett par hundra individer. Idag finns ca 1400-1800 lodjur i Sverige och totalt i Skandinavien ca 2000.⁶² För lodjuret har en miniminivå på 300 föryngringar per år fastställts, detta motsvarar en population på ca 1500 individer. För lodjuret gäller att arten ska öka framförallt utanför renskötselområdet varför man är något generösare med tillstånd till skydds jakt inom detta område.⁶³

Lodjuren löper viss risk att drabbas av skabb, men detta bedöms inte vara något allvarligt hot för artens överlevnad. Ett stort antal lodjur omkommer också i trafiken varje år. Om man ser till lodjurspopulationens ökning och minskning kan man se att lodjursstammen sannolikt är mycket känslig för jakt. Naturvårdsverket beslutar varje år om skydds jakt på lodjur, beslutet anger hur många djur som får skjutas i varje län. För 2005 tilläts skydds jakt på 16 lodjur totalt i hela Sverige, samtliga inom renskötselområdet.⁶⁴

3.1.1.4 Varg

Vår svensk-norska vargstam härstammar från några få individer då vargen var nästintill utrotad på mitten av 1900-talet. Troligen fanns färre än 10 individer kvar i hela Skandinavien när vargen fridlystes i Sverige 1966. 1983 vände utvecklingen när en vargkull föddes i Värmland. Tack vare varginvandring från finsk-ryska stammar har också genetisk variation kunnat upprätthållas. I analyser som gjorts försöker man med datorns hjälp räkna ut hur stor vargstammen måste vara för att inte dö ut. Resultatet visade att med en population på 200 vargar är överlevnaden säkrad, detta

---

⁶¹ Bilagor till sammanhållen rovdjurspolitik, SOU 1999:146, s 135.

⁶² WWF:s hemsida om lodjur.

⁶³ För lodjurets nuvarande utbredning samt karta över renskötselområdet se bilaga A.

⁶⁴ Naturvårdsverkets hemsida, frågor och svar.

förutsätter dock viss varginvandring från Finland. Om ingen varginvandring sker måste populationen öka till 500 vargar för att säkra den då helt isolerade stammen. I en annan utredning fastställdes det optimala minsta antalet vargar till 500 individer. 1999 beräknades antalet vargar uppgå till mellan 54 och 71 individer.⁶⁵ Enligt WWF har vi idag i Skandinavien en vargpopulation på ca 100 individer.⁶⁶ För vargen har fastställts ett etappmål på minst 20 föryngringar per år vilket motsvarar en population på ca 200 individer. Vargen ska tillåtas sprida sig över hela landet, dock i begränsad omfattning inom renskötselområdena där skydds jakt får meddelas något oftare.⁶⁷ Naturvårdsverket har meddelat tillstånd till skydds jakt på varg endast 5 gånger i modern tid.⁶⁸

Vargar dödas idag avsiktligt både lagligt, enligt JF:s bestämmelser om skydds jakt, och olagligt, till exempel av förgiftade beten eller utplacerade skabbrävar avsedda att sprida skabb till vargen. Många vargar dör också på grund av olyckor eller sjukdomar. Den nuvarande tillväxttakten har varit stabil de senaste årtiondena men kan snabbt komma att ändras till exempel på grund av ökad jakt. De stora problemen ligger dock i den genetiska variationen. Enligt forskarna räcker det dock att två nya individer tillkommer vart femte år och deltar i reproduktionen för att den genetiska variationen ska vara säkrad.⁶⁹

3.1.2 Positiva och negativa effekter av rovdjur

De negativa effekterna av rovdjur är naturligtvis främst de skador på tamboskap, tamren samt husdjur rovdjuren åstadkommer. När det gäller husdjur som attackeras rör det sig framförallt om jakthundar som attackeras vid jakt. Situationer där människor skadats eller dödats av rovdjur är ytterst ovanliga, i de fall som finns rör det sig om jägare som skadas vid jakt eller någon som kommit för nära en mamma med ungar, även skadade djur eller djur som äter kan vara aggressiva mot människor. Rovdjur som inte längre är rädda för människor kan vara farliga för människor men framförallt kan dessa individer vara svåra att skrämja bort från tamdjur. Det är framförallt björnar som kan vara farliga för människor.

Ett annat problem är björnar som fått smak för honung, *"En björn som börjat äta honung har ingen som helst tanke på att sluta utan kan söka systematiskt över enorma arealer för att hitta samtliga kupor. Dessutom verkar dessa björnindivider vara mera svåra att "mota" bort. De lämnar mycket ogärna sin honung."*⁷⁰

---

⁶⁵ SOU 1999:50 s 31 ff.

⁶⁶ WWF:s hemsida om varg.

⁶⁷ För vargen nuvarande utbredningsområde samt karta över renskötselområdet se bilaga A.

⁶⁸ Naturvårdsverkets hemsida frågor och svar.

⁶⁹ SOU 1999:50 s 33 f.

⁷⁰ Cit. bilagor till sammanhållen rovdjurspolitik, SOU 1999:146, s 116.

Rovdjuren påverkar också viltbeståndet. Björnen är en allätare, allt från älg och ren samt kadaver av djur till örter, insekter och bär ingår i björnens diet. Järven livnär sig framförallt på ren men också smågnagare. Älg, rådjur och småvilt förekommer i järvens kost i mycket liten utsträckning. Lodjuret är specialist på små och medelstora klövdjur där rådjur utgör det viktigaste bytesslaget utanför renskötselområdet. Men allt från ekorre och järpe till kronhjort och vinterkalv av älg kan bli offer för lodjuret. Vargen äter, utanför renskötselområdet, gärna både rådjur och älg.⁷¹

Rovdjurens effekter på viltbeståndet kan kompenseras av jaktuttaget. Ett ökat antal rovdjur kommer att medföra ökade svårigheter vid beräkningar av lämpligt jaktuttag.⁷² Klart är att vid ett ökat antal rovdjur kommer jaktuttaget för jägarna att minska.

De positiva effekterna av rovdjuren är framförallt deras påverkan på andra djurarter. Som nämnts i inledningen fick vargen, när den återinfördes på platser där den tidigare utrotats, stora konsekvenser för hela näringskedjan.⁷³ Framförallt vargen som inte äter upp allt den dödar lämnar viktiga rester som äts av mindre rovdjur. Till exempel järven äter gärna kadaver av ren och har således stor nytta av att vargen lämnar rester.

3.1.3 Ersättningsystemet vid rovdjursangrepp

Dagens ersättningsystem för skador orsakade av rovdjur regleras sedan januari 2002 i viltskadeförordningen (2001:724) som kompletteras av NFS 2004:17⁷⁴. Enligt dessa ersätts skador som vilt orsakat renskötare samt andra djurhållare. Inom renskötselområdet betalas ersättningen ut i förhållande till rovdjursförekomsten i området, inga konstaterade angrepp behöver således påvisas. Tanken är att det besvär samt de olägenheter rovdjursförekomsten orsakar också ska täckas av ersättningen. De statliga medlen fördelas mellan de olika samebyarna av sametinget. Även bidrag för förebyggande åtgärder kan sökas hos sametinget men det ska då röra sig om åtgärder som normalt inte ingår i renskötseln.⁷⁵ Utanför renskötselområdet betalas ersättning ut, för varje skadat eller dödat djur. Här krävs dock att det är *uppenbart oskäligt* att den skadelidande själv skall svara för de kostnader som skadan föranlett.⁷⁶ Bidrag till förebyggande åtgärder kan sökas hos länsstyrelsen.

Före 1996 lämnades ersättning inom renskötselområdet endast om rester av rovdjursriven ren hittades.⁷⁷ Detta resulterade i att renskötarna gick miste

---

⁷¹ Bilagor till sammanhållen rovdjurspolitik, SOU 1999:146, s 128-141.

⁷² Bilagor till sammanhållen rovdjurspolitik, SOU 1999:146, s 158.

⁷³ Se inledningen samt Roland Johansson, Sydsvenskan 2005-10-24

⁷⁴ Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om inventering samt bidrag och ersättning för rovdjursförekomst i samebyar.

⁷⁵ Naturvårdsverkets hemsida, information om rovdjursersättning och inventeringar.

⁷⁶ Se 11 § viltskadeförordningen samt BRÅ illegal jakt på rovdjur, en förstudie.

⁷⁷ SOU 1999:146 s 155.

om stora ersättningsbelopp då rester sällan hittas. I december 1992 beslutade dock riksdagen om ett nytt ersättningssystem för samerna, det trädde i kraft 1996 och innebar att precis som idag att ersättning utgår i förhållande till rovdjursförekomsten i området. Bestämmelsen gällande skador på andra djur än renar fanns före 2002 i 29a § JF och gav i stort sett samma rätt som dagens bestämmelse.⁷⁸

3.2 Vem begår grova jaktbrott mot rovdjur och varför?

De grova jaktbrotten riktade mot rovdjur kan delas in i olika typer, t ex illegal jakt, med vilket avses att rovdjur dödas uppsåtligt, och otillåten skydds jakt, vilket innebär att reglerna om skydds jakt i JF inte är uppfyllda.⁷⁹ De olika brottstyperna måste bekämpas på olika sätt. Den illegala jakten kan ibland jämföras med organiserad brottslighet på andra områden, till exempel narkotikabrottslighet. Vilka som begår den otillåtna skydds jakten är inte alltför svårt att definiera, värre är det med den illegala jakten. De som fälls för grovt jaktbrott har oftast begått otillåten skydds jakt och har i flertalet fall anmält sig själva.⁸⁰ Ett försök att kategorisera de som begår grova jaktbrott riktade mot rovdjur är gjort av Erolid Coleman, Kriminalinspektör vid Uppsalapolisen, specialist på faunakriminalitet.⁸¹

- *Den första gruppen består av frustrerade glesbygdsbor som tycker att för mycket bestäms i Stockholm, och att myndigheterna fattar orealistiska beslut högt över deras huvuden. Det kan gälla allt från glesbygds politik till skydds jakt på orädda björnar, eller rätten att försvara sina tamdjur mot rovdjursangrepp. I ilskan över att inte kunna påverka besluten tar man lagen i egna händer.*
- *Den andra gruppen består av allmänt småkriminella personer som varken betraktar rattfylleri eller hembränning som särskilt allvarliga brott. Hos en del av dem blir brottslighet rent av en livsstil. Sannolikt har de tjuvjagat både älg och annat vilt, innan de tar sig an lodjur eller björnar.*
- *Den tredje gruppen är en liten men välorganiserad krets av strikt affärsmässiga tjuvjägare, där alla känner alla. De gör rena beställningsjobb, och har dessutom lager av skinn och djurkroppar i frysar, i väntan på penningstarka köpare.*

Rovdjursutredningen uttalade sig också om orsakerna till den olagliga jakten på rovdjur, man delade in gärningsmännen i två kategorier: de vilkas ekonomiska eller liknande intressen påverkas negativt av rovdjursförekomsten, till vilka tamdjursägare och jägare vars jaktmöjligheter inskränks hör, samt de som känner ett avstånd till

⁷⁸ Prop. 2000/01:57 s 60 f.

⁷⁹ BRÅ illegal jakt på rovdjur, en förstudie.

⁸⁰ BRÅ illegal jakt på rovdjur, en förstudie.

⁸¹ Fritt ur Elander, Widstrand och Lewenhaupt s 164.

beslutsfattarna och därför tar saken i egna händer. Slutligen menar man att det även finns de som bara starkt ogillar rovdjur utan synbar anledning.⁸²

Omfattningen av den illegala jakten av rovdjur är svårutredd. Man har i omfattande projekt försökt utreda frågan genom att förse rovdjur med sändare och på så sätt kunna följa dessa individer och även upptäcka om de dött. Ytterligare svårigheter ligger i att den olagliga jakten ofta bedrivs t ex samtidigt som annan laglig jakt, man skjuter mot ett rovdjur om tillfälle uppenbarar sig. Rovdjursjakten sker ofta inne i skog eller i fjällmarker där jägaren har god lokalkännedom vilket verkar till dennes fördel, naturliga spår försvinner snabbt och gärningsmännen gör sig snabbt av med bevis.

3.2.1 Konsekvenser av illegal rovdjursjakt

Den illegala jakten på rovdjur är enligt rovdjursutredningen utom myndigheternas kontroll. Det är av största vikt att rovdjursjakten bedrivs kontrollerat för att rovdjursstammarnas utveckling ska kunna styras.⁸³ Den illegala jakten på rovdjur bidrar till att rovdjursarternas genetiska variation minskar då valet av vilka som dödas inte sker utifrån behovet av att just denna individ finns kvar utan istället för att denna individ är ”ivägen” eller råkar befinna sig på fel plats vid fel tidpunkt. Vidare medför den sannolikt att tillstånd till skyddsjakt meddelas i mindre utsträckning då det helt enkelt finns färre individer kvar.

Den illegala rovdjursjakten medför inte sällan stor smärta för rovdjuren då dels plågsamma jaktmetoder ofta används och dels jägaren inte alltid är så noga när denne siktar eller på annat sätt dödar, rovdjuren blir ofta liggande svårt skadade. Rovdjur som hittas döda har ofta gamla skottskador, ofta av otillåten ammunition, som tyder på att de blivit skadeskjutna men klarat sig.

3.3 Samer och varg – ett konkret exempel

Samerna, som under hundratals år levt i de nordliga delarna av Sverige, Norge och Finland, har länge levt sida vid sida med de stora rovdjuren. Det här avsnittet rör endast samernas relation till vargen.

På grund av att renarna rör sig fritt inom stora områden är rennäringen den näring som är mest utsatt för rovdjursangrepp. Vargen är enligt samerna själva den otvivelaktigt värsta av rovdjuren. Innan vargen fridlystes kunde samerna skydda sina renar genom att skjuta de vargar som kom för nära och störde, nu har denna möjlighet minskats. Vargen åstadkommer ofta stora skador på renhjordarna, dels därför att den genom sitt jaktsätt skingrar och skapar oro i renhorden och dels därför att vargen inte alltid dödar de renar den angriper utan lämnar dem svårt skadade och lidande. Vargen jagar

---

⁸² SOU 1999:146 s 256.

⁸³ SOU 1999:146 s 255.

dessutom ibland för ”nöjes skull” vilket gör att den tar fler renar än den behöver för att klara sig. Vid jakten anfaller vargen eller vargarna (ibland jagar de i flock) renhjorden som skingras i panik. Vargen ”väljer” därefter ut enstaka renar eller en mindre flock som kommit från de andra och dödar dessa. För att lära sina ungar att jaga kan de vuxna vargarna skada en ren för att sedan låta ungarna ta över och slutföra jakten. Ett annat sätt är att de vuxna vargarna håller en mindre flock renar i schack medan ungarna får försöka döda eller skada dessa.⁸⁴ Samerna menar att vargen på grund av sitt sätt att jaga är det värsta av rovdjuren. Flertalet samer berättar hemska historier om hur de hittat renar med avbitna nosar och sönderslitna kroppar men fortfarande vid liv. Vargen har också setts ta ut endast magen på en ren och sen lämna den levande. Vargar är mycket rörliga och kan snabbt förflytta sig över stora områden. De är också mycket listiga vilket gör dem till en svår fiende.⁸⁵

Förebyggande arbete har visserligen effekt och kan förhindra rovdjursangrepp, men för att renskötseln ska kunna bedrivas effektivt krävs också att rovdjursantalet hålls på en acceptabel nivå.⁸⁶ Bland samerna är den allmänna uppfattningen inte att rovdjuren behöver utrotas, eller ens att det är önskvärt att de utrotas, utan det räcker att möjlighet finns att jaga bort de rovdjur som kommer för nära och om det inte hjälper, att få skjuta dessa. I rätten till jakt vill man också ha rätt att förfölja rovdjuren för att skjuta dem. Detta är dock inte frågan om någon jakt för nöjes skull.

För samerna fick det stora konsekvenser när systemet gjorde en helomvändning från att det delades ut belöning, i form av skottpengar, till den som skjutit en varg till att det istället ”delades ut” fängelsestraff. Den sista lagliga vargjakten skedde i april 1965 i Härjedalen. Skytten, en renägande same belönades med 450 kronor från staten. Jakten initierades av att vargen vistades på renbetesmarkerna vilket oroade renägarna, framförallt för att det snart var kalvningstid. I tidningsartikeln om den lyckade jakten informerades man om att det var över 13 år sedan en varg sköts i dessa trakter. När skyttens son, runt trettio år senare, i en liknande situation skjuter en varg döms han till fängelse för grovt jaktbrott.⁸⁷ Detta illustrerar den grundläggande problematiken. För samerna har situationen bara blivit sämre, vargarna har blivit fler medan rätten att försvara sig mot dem har inskränkts.

---

⁸⁴ Sikku och Torp s 115.

⁸⁵ Sikku och Torp s 105.

⁸⁶ Sikku och Torp s 61.

⁸⁷ Sikku och Torp s 7-12.

4 Påföljdsvalet

Vid påföljdsvalet ska enligt 30 kap 4 § 1 st BrB företrädesvis lindrigare påföljd än fängelse väljas, i paragrafens andra stycke anges att rätten får beakta brottets straffvärde, art eller tidigare brottslighet som skäl för fängelse. En tumregel är att om det konkreta straffvärdet är under ett års fängelse bör en icke frihetsberövande påföljd väljas, men tidigare brottslighet och brottets art kastar om denna presumtion.

4.1 Påföljdsreformen

1979 tillsattes en kommitté, Fängelsestraffkommittén, för att utreda vissa frågor om bland annat fängelse och kriminalvård i anstalt. I kommitténs huvudbetänkande SOU 1986:13-15, *påföljd för brott* behandlas bötesstraffet, överlämnande till särskild vård, villkorlig frigivning, straffskalorna, påföljdsvalet och straffmätningen. Också allmänna överväganden om straffsystemet behandlas.⁸⁸ Betänkandet ledde till prop. 1987/88:120, *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1989.

Tidigare fanns i 1 kap 7 § BrB en bestämmelse om påföljdsvalet, där stadgades att *domstolen vid val av påföljd ska, med iakttagande av vad som krävs för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden ska vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället*. Det handlade alltså om en avvägning mellan allmänpreventiva och individualpreventiva effekter. Med allmänprevention menas den effekt straffet har på samhället i stort, respekt för reglerna och avskräckning från brott genom hot om straff. Individualprevention syftar till att förhindra att den dömda begår nya brott. I propositionen pekade man på svårigheterna och olämpligheten med att vid påföljdsbestämning i det enskilda fallet beakta endast allmän- och individualprevention. Man menade att det är av största vikt att likvärdig brottslighet bedöms likvärdigt. Vad som istället borde vara avgörande för påföljden är brottets klandervärdhet eller med andra ord brottets straffvärde.⁸⁹ Fängelsestraffkommittén påpekade också att man inte bör utdöma fängelse i enstaka fall för att avskräcka andra då detta strider mot principen om allas likhet inför lagen.⁹⁰ Proportionalitet mellan brott och straff var en av de viktigaste utgångspunkterna för reformen.⁹¹ Grundtanken i dagens påföljdssystem är att brott som kan anses lika klandervärda skall ge likvärdigt straff. Genom uttryckliga regler för påföljdsbestämningen ökar möjligheten att få en enhetlig och förutsebar påföljdspraxis. Även före påföljdsreformen fanns specialbestämmelser som reglerade påföljdsfrågan men dessa var utspridda i BrB vilket gjorde

---

⁸⁸ Prop. 1987/88:120 s 27.

⁸⁹ Prop. 1987/88:120 s 32-33.

⁹⁰ SOU 1986:14 s 70.

⁹¹ Zila s 18.

systemet svåröverskådligt och risk fanns att vissa bestämmelser helt enkelt missades.⁹²

Arbetet med att reformera BrB fortsatte på 1990-talet. Straffsystemkommittén fortsatte genom huvudbetänkandet SOU 1995:91, *Ett reformerat straffsystem*, i fängelsestraffkommitténs fotspår. I betänkandet framhölls ett sammanhållet straffsystem och ett minskat användande av fängelsestraffet som två viktiga mål. Framförallt de korta fängelsestraffen ansåg man viktiga att få bort. För att kunna minska användandet av fängelse som påföljd krävs att det finns *bärkraftiga alternativ till fängelsestraffet*.⁹³ När det gäller brottets art sa man att systemet att vissa brott särbehandlas på grund av dess art bör behållas men man betonade också vikten av att en helhetsbedömning av brottets straffvärde och art görs.⁹⁴ Straffsystemkommitténs betänkande mynnade ut i prop. 1997/98:96, *Vissa reformer av påföljdssystemet*.

4.2 Artbrott

30 kap 4 § 2 st BrB lyder:

Som skäl för fängelse får rätten, utöver brottslighetens straffvärde och art, beakta att den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott.

I och med påföljdsreformen 1989 fördes begreppet *brottets art* in i lagtexten. Begreppet brottets art har i sin tur fött benämningen *artbrott*. Med artbrott avses alltså vissa brott där ett kortare fängelsestraff kan utdömas trots att det konkreta straffvärdet inte talar för detta. Vilka brott som är artbrott finns inte nedskrivet i lag men de brott som i förarbetena nämns är: rattfylleri, vissa brott mot vapen- och jaktlagstiftningen, olovlig vistelse i riket men också vissa former av några brottstyper så som misshandel och våld mot tjänsteman samt vissa typer av skattebrott.⁹⁵ Dessa har med tiden utökats i praxis och omfattar idag fler.

I prop. 1987/88:120 behandlades frågan om artbrott i mycket liten utsträckning, man sa bland annat att tanken var att anknyta till redan gällande praxis på området. Tanken var att *domstolen ges möjlighet att vid påföljdsbestämningen av allmänpreventiva skäl beakta omständigheter som att en viss brottslighet blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former*. Man sa också att det bör krävas *särskilda skäl* för att inte döma till fängelse vid artbrottslighet.⁹⁶

Att viss typ av brottslighet blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former kan enligt prop. 1987/88:120, *även om det inte påverkar*

---

⁹² Prop. 1987/88:120 s 39.

⁹³ SOU 1995:91 s 14.

⁹⁴ SOU 1995:91 s 18.

⁹⁵ Prop. 1987/88:120 s 100.

⁹⁶ För dessa särskilda skäl se 30 kap 7 § 2 st samt 9 § 2 st BrB.

*bedömningen av straffvärdet, beaktas vid påföljdsvalet.*⁹⁷ Alltså att dessa omständigheter inte bör beaktas två gånger utan endast att det som så att säga "blir över" får beaktas vid påföljdsvalet. Vidare ska domstolen vid påföljdsvalet göra en sammanvägning av de skäl som talar för fängelse.⁹⁸ Det kan alltså vara så att varken brottets straffvärde, art eller tidigare brottslighet för sig talar för fängelse men tillsammans väger de så starkt att fängelse ändå bör väljas. Vad som krävs för att vågen ska väga över till fängelsepresumtionen varierar från brottstyp till brottstyp, olika brott har således olika högt *artvärde*. Brotts som anses ha ett högt artvärde är till exempel mened, narkotikabrott, jaktbrott, vapenbrott och grövre trafikbrottslighet. Det krävs för dessa normalt inte mer än att straffvärdet ligger på fängelsenivån för att fängelse skall ådömas.⁹⁹

4.2.1 Artbrott före påföljdsreformen

Före 1989 dömdes de korta fängelsestraffen ut med stöd av dåvarande 1 kap 7 § BrB (se ovan kap 4.1). En anledning till att man valde att lagstifta om i vilka fall det var befogat att döma ut ett kortare fängelsestraff var att man ville flytta bedömningen av i vilka fall fängelse verkligen var nödvändigt från domstolarna till lagstiftaren. Tanken var att knyta an till den på området rådande påföljdspraxisen, att rubricera en redan existerande företeelse. I äldre praxis finner man formuleringen *av hänsyn till den allmänna laglydnaden*, för att motivera de korta fängelsestraffen.¹⁰⁰ Det rörde sig således om brott som på grund av allmänpreventiva skäl borde medföra ett kortare fängelsestraff.

4.2.2 Kritik mot brottets art

Att brottets art används som skäl för att döma ut korta fängelsestraff är som ovan nämnts inget nytt. Dock har kritik riktats mot systemet så som det utvecklats. Fängelsestraffkommittén föreslog att lagstiftaren i förarbetena till ny lagstiftning klargör om ett brott skall anses vara ett artbrott samt om en viss brottstyp inte längre skall hänföras till artbrottsinstitutet.¹⁰¹ Detta fick dock inte genomslag utan det är idag upp till domstolarna själva att utvidga institutet till att omfatta nya brott. Hänsyn tas, vid avgörandet av vilka brottstyper som ska omfattas av institutet, som ovan nämnts till att en viss typ av brottslighet blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former. Att brottstyper är svåra att förebygga och upptäcka är ett annat faktum som enligt HD kan beaktas vid bedömningen om brottslighet ska anses vara av sådan art att påföljden bör bestämmas till fängelse.¹⁰² I sin artikel i SvJT pekar von Hirsch och Påle, för det första när det gäller att en

---

⁹⁷ Prop. 1987/88:120 s 100.

⁹⁸ Prop. 1987/88:120 s 100.

⁹⁹ Borgeke s 230. Se också nedan kap 4.4.

¹⁰⁰ Se t ex NJA 1952 s 145.

¹⁰¹ SOU 1986:14 s 457 f.

¹⁰² NJA 1992 s 190 s 193 f.

viss form av brottslighet blivit mer utbredd, på att alla former av brottslighet kan öka från en tid till en annan samt att polisens prioriteringar gör att det kan se ut som om en viss brottstyp ökat. Om alla dessa brott skulle omfattas av artbrottsinstitutet skulle enligt författarna undantaget med de korta fängelsestraffen lätt kunna övergå till att bli huvudregeln. De uttalar vidare när det gäller upptäcktsrisken att det vid svårupptäckta brott knappast är allmänpreventiva skäl som avhåller brottslingen från att begå brottet, samt att det idag finns flertalet brott som är svårupptäckta men som trots det inte är artbrott, t ex butiksstölder.¹⁰³ När det gäller att en viss typ av brottslighet antagit mer elakartade former menar von Hirsch och Påle i likhet med Borgeke att detta är något som ska vägas in i ett brotts straffvärde och inte beaktas från fall till fall av domstolarna.¹⁰⁴

Von Hirsch och Påle anser att om artbrottsinstitutet inte avskaffas så bör i alla fall lagstiftaren utforma klara och restriktiva regler för institutets användande så att artbrottsinstitutets karaktär av undantag inte istället blir huvudregeln.¹⁰⁵ Artbrottsinstitutet innebär att förutsebarheten minskar samt medför ett ökat användande av fängelse som påföljd vilket går emot det uttryckliga syftet med påföljdsreformen.

4.3 Alternativen till fängelse vid artbrottslighet

Fängelse blev i och med reformen 1989 att anse som en svårare påföljd än villkorlig dom och skyddstillsyn,¹⁰⁶ detta kommer i dag till uttryck i 30 kap 1 § BrB. Syftet med att fängelse väljs som påföljd vid artbrottslighet är att ge en signal till allmänheten att ett visst beteende inte accepteras samt att ge ett kännbart straff till den som begått denna gärning. För att ge tillräcklig skärpa åt skyddstillsyn och villkorlig dom kan de båda idag kombineras med böter eller samhällstjänst, dessa kan då vara ett kännbart alternativ till ett kortare fängelsestraff.

Enligt 30 kap 5 § BrB får den som begår brott innan han fyllt 18 år dömas till fängelse endast om det finns *synnerliga skäl* för det, för den som är över 18 år men inte har fyllt 21 år gäller att han får dömas till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns *särskilda skäl* för det.

I 30 kap 7 § BrB sägs att rätten ska som skäl för villkorlig dom beakta om det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet, i paragrafens andra stycke sägs vidare att den villkorliga domen kan förenas med föreskrift om samhällstjänst, detta kräver dock samtycke från den tilltalade samt att det är lämpligt med hänsyn

---

¹⁰³ Von Hirsch och Påle s 245 f.

¹⁰⁴ Von Hirsch och Påle s 246 samt Borgeke s 228.

¹⁰⁵ Von Hirsch och Påle s 257.

¹⁰⁶ Prop. 1987/88:120 s 1.

till den tilltalades person och övriga omständigheter.¹⁰⁷ Enligt 8 § samma kapitel kan den villkorliga domen också förenas med dagsböter.

Som skäl för skyddstillsyn ska rätten, enligt 30 kap 9 § BrB, beakta om det finns anledning att anta att denna påföljd kan bidra till att den tilltalade *avhåller sig från fortsatt brottslighet*. Här vägs den tilltalades sociala situation och behov av stöd och övervakning in. Även skyddstillsyn kan förenas med föreskrift om samhällstjänst, eller enligt 10 § samma kapitel, med böter.

Systemet med samhällstjänst inleddes 1990 som försöksverksamhet endast vid vissa tingsrätter. 1993 utvidgades försöksverksamheten till att gälla hela landet. Samhällstjänsten var ett komplement till skyddstillsyn och utgjorde då ett alternativ till fängelse. Ett problem som påpekas i prop. 1997/98:96 var att om den tilltalade inte kunde dömas till skyddstillsyn och om villkorlig dom i kombination med böter inte kunde anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art, då fanns bara fängelse kvar som alternativ.¹⁰⁸ Mot bakgrund av detta infördes möjligheten att döma till samhällstjänst som komplement också till villkorlig dom. Systemet med samhällstjänst infördes permanent den 1 januari 1999. Tanken var att systemet med samhällstjänst skulle användas för framförallt två kategorier brottslingar, de som döms till frihetsstraff efter återfall och de som döms till korta fängelsestraff på grund av brottets art.¹⁰⁹ Tanken var att en lämplighetsbedömning utifrån gärningsmannens personliga förhållanden samt omständigheterna i övrigt i målet även fortsättningsvis skulle göras.

4.4 Jaktbrott som artbrott

Att jaktbrottet har ett högt artvärde innebär att påföljden ofta bestäms till fängelse. I sin artikel i SvJT tar Martin Borgeke upp statistik från år 1995 över utdömda påföljder vid olika typer av artbrottslighet. Påföljderna delas upp i två kategorier. Den första kategorin är fängelse, i vilket även inkluderas de som dömts till kontraktsvård (med alternativt fängelsestraff), samhällstjänst¹¹⁰ och skyddstillsyn jämte fängelse. I den andra kategorin finns villkorlig dom samt skyddstillsyn. I statistiken syns att vid jaktbrottslighet döms till fängelse i 80% av fallen medan vid misshandel endast i 48%. Andra brott med låg andel fängelsepåföljder är skadegörelse 23% och sexuellt ofredande 19%. Bland brotten med hög andel utdömda fängelsestraff återfinns bland annat mened 93% samt brott mot utlänningslagen 96%.¹¹¹

---

¹⁰⁷ Se också 27 kap 2a § BrB.

¹⁰⁸ Om det aktuella brottet antas utgöra en engångsföreteelse hos en i övrigt skötsam person är förutsättningarna för skyddstillsyn oftast inte uppfyllda. Se prop. 1997/98:96 s 85 f.

¹⁰⁹ Prop.1997/98:96 s 96.

¹¹⁰ Anledningen till att kontraktsvård och samhällstjänst inkluderas i påföljden fängelse är att dessa inte får dömas ut om inte domstolen annars hade varit tvungen att döma den tilltalade till fängelse. Borgeke s 223.

¹¹¹ Borgeke s 223 f. Tabellen i sin helhet finns i bilaga B.

5 Praxis

För att se hur praxis ser ut på området har jag valt ut några fall. Fallen härrör framförallt från tiden efter det att begreppet brottets art togs in i lagtexten.

5.1 Rättsfall avseende jaktbrott

5.1.1 NJA 2004 s 786 ”Gräsöålet”

En man skjuter en varg till döds då han befarar att denne kommer gå till attack mot hans tamboskap. Mannen uppmärksammas på vargen av en granne hos vilken vargen redan tagit ett får. Mannen menar att han om rätten finner honom skyldig till att ha skjutit vargen ändå ska gå fri från ansvar i första hand enligt reglerna om skydds jakt i 28 § JF eller i andra hand enligt BrB:s regler om nöd. I HD lägger mannen även till att han i sista hand ska anses fri från ansvar i enlighet med bestämmelsen om nödexcess.

Både TR:n och HovR:n finner att mannen ska vara fri från ansvar enligt 28 § JF. Högsta domstolen anser däremot ej att rekvisiten i 28 § JF är uppfyllda. Man hänvisar till EU:s Art- och habitatdirektiv enligt vilket Sverige åtagit sig att ge vissa djurarter, däribland varg, ett starkt skydd i sina naturliga utbredningsområden.¹¹²

HD beskriver bakgrunden till 28 § JF. Bestämmelsen har sitt ursprung i tidigare jaktlagstiftning och motiverades med att det fanns ett behov av en viss komplettering av den rätt som följde av allmänna rättsgrundsatser om nöd. Ägaren till tamdjur gavs rätt att förfölja och döda angripande björn eller lo, under förutsättning att djurägaren hade rätt till jakt på området samt om det fanns skälig anledning att anta att angreppet skulle upprepas. Denna rätt fanns således, påpekar HD, mot ett påbörjat eller omedelbart förestående angrepp, men ej mot ett avslutat angrepp. Varg infördes i bestämmelsen 1967, togs bort 1990 och återinfördes 2001. Rätten att förfölja det angripande djuret avskaffades helt 1994. HD ifrågasätter också om 28 § JF är förenlig med Art- och habitatdirektivet men då detta inte aktualiseras i fallet besvaras inte frågan.¹¹³

Sammanfattningsvis säger HD att den nuvarande bestämmelsen utgör en *i förhållande till den allmänna nödrätten kompletterande reglering som ger rätt att i vissa fall döda det angripande rovdjur i omedelbar anslutning till ett fullbordat angrepp*.¹¹⁴ HD anser att det fanns ”skälig anledning att befara” att vargen skulle angripa den tilltalades boskap men då det gått så

¹¹² Se ovan kap 2.5.2 om EU:s Art- och habitatdirektiv.

¹¹³ Se NJA 2004 s 786 s 792 f.

¹¹⁴ Cit. NJA 2004 s 786 s 793.

mycket som 10 minuter sedan det föregående angreppet (på grannens får) kan dödandet av vargen inte anses ha skett ”i omedelbar anslutning till angreppet”. Invändningen om ansvarsfrihet enligt 28 § JF godtas således inte av HD.

HD anser att mannen befann sig i en nödsituation på grund av den fara som hotade hans boskap. Mot bakgrund av bland annat det tidigare nämnda Art- och habitatdirektivet måste möjligheterna att med stöd av nödreglerna döda en varg som angriper tamdjur anses förhållandevis begränsat. Det krävs här att nödhandlingen varit behövlig för att avvärja angreppet för att det inte ska anses oförsvarligt. I förevarande fall observerade mannen under en tid vargen komma gående utan att agera, tex kunde han ha skjutit ett varningsskott.

Varken invändningen om straffrättsvillfarelse eller nödexcess vinner bifall hos HD som istället dömer mannen för grovt jaktbrott. HD anser att nödsituationen samt den villfarelse mannen befann sig i är förmildrande omständigheter. Straffvärdet på brottet bedöms vara 4 månaders fängelse. HD uttalar att ”*De omständigheter som anförts till stöd för bedömningen av straffvärdet bör i förevarande fall också medföra att hinder inte kan anses föreligga att, trots brottets art, utdöma en icke frihetsberövande påföljd.*”¹¹⁵

Påföljden bestäms till villkorlig dom i kombination med samhällstjänst 120 timmar.

5.1.2 Hovrättens dom 2005-05-12, målnr B 2961-04, ”Vargfallet”

En man skjuter en varg till döds då han befarar att den ska gå till angrepp mot hans får. Mannen menar att han ska vara fri från ansvar enligt reglerna om skydds jakt i 28 § JF.

Vid 5-tiden på morgonen den 12 maj 2003 blev S.E. uppringd av en man som sa att han såg en varg angripa får i en hage ca 1½ km från S.E:s bostad, dessa får tillhör M.C. S.E. bestämde sig för att efter frukosten gå ut och avliva eventuella angripna och skadade får med sitt hagelgevär. När han tagit fram geväret skrek hans fru att hon såg vargen komma längs vägen. Han sparkade upp altandörren (han hade händerna fulla) och gick ut, oljudet från dörren skrämde vargen en kort stund varpå denne bytte riktning och försvann in i ett skogsparti. Efter en stund kom vargen ur skogspartiet och rörde sig i snabb takt mot S.E:s får. S.E. siktade då mot vargens bog och sköt, vargen högg mot sin bog och kröp ihop något samt ändrade riktning en aning. S.E. sköt då ett andra skott, nästan omedelbart efter det första, varpå

---

¹¹⁵ Cit. NJA 2004 s 786 s 795.

vargen försvann in i en skog. S.E. gick för att leta efter vargen utan att hitta den. S.E. ringde polisen ca 6.15 och berättade vad som hänt.¹¹⁶

Länsstyrelsens besiktningsman, Göte Johansson, kunde samma dag, med hjälp av spårhund, hitta den döda vargen ca 250 meter från den plats där den blev skjuten.

Den dödade vargen var den s.k. alfahanen i reviret och var märkt med radiosändare.

I augusti 2002 ansöktes från bland annat jägareförbunden i trakten om rätt att genom skydds jakt få avliva en varghane i det aktuella reviret. Anledningen till detta angavs vara att vargen visade upp ett onaturligt, oskyggt beteende mot människor samt att den flertalet gånger angripit och skadat eller dödat tamdjur. Ansökan avslogs i november 2002 med hänvisning till att förutsättningarna för skydds jakt enligt 23a § JF inte var uppfyllda. Det är enligt utredningen klart att vargen som avsågs i ansökan är densamma som S.E. skjutit till döds.

Den 8 maj 2003 dödades nio av S.E:s får. Göte Johansson har i efterhand konstaterat att fåren angripits av varg. Göte Johansson har också uppgett att det troligtvis är samma varg som angripit S.E:s får den 8 maj, M.C:s får tidigt den 12 maj samt sedermera skjutits till döds av S.E. Att det är samma varg går att sluta sig till då denna varg angripit fåren på ett annorlunda sätt än vargar normalt gör. Att det är just den varg som S.E. skjutit sluter sig Göte Johansson till dels då man genom radiosändaren kunnat konstatera att denna varg befunnit sig i närheten av angreppen och dels genom att Göte Johansson själv sett vargen angripa får på just detta sätt. Både TR:n och HovR:n anser det härmed utrett att det är denna varg som gått till angrepp mot M.C:s får på morgonen den 12 maj 2003 och som senare sköts av S.E.

TR:n konstaterar till att börja med att de faktiska omständigheterna i gärningsbeskrivningen är uppfyllda och går därefter över till att diskutera skuldfrågan. Man konstaterar att det avgörande är huruvida 28 § JF kan anses tillämplig på S.E:s agerande. TR:n menar att uttrycket ”skälig anledning att befara” (att rovdjuret går till nytt angrepp) innebär att beviskravet för detta nya angrepp är satt ganska lågt. Man menar att det räcker att det finns konkreta omständigheter som med viss styrka talar för ett nytt angrepp.¹¹⁷ Sammantaget anser TR:n att S.E:s handlande inte kan anses stå i direkt strid med 28 § JF. TR:n friar alltså S.E.

HovR:n finner i likhet med TR:n att det får anses klart att S.E. hade skälig anledning att befara att vargen skulle gå till angrepp mot hans får, dvs det andra rekvisitet i 28 § JF¹¹⁸. När det gäller den tredje förutsättningen, att det angripande djuret dödas *i omedelbar anslutning* till angreppet, jämför

---

¹¹⁶ Detta är ur gärningsmannens egen berättelse vilken TR:n och även HovR:n tar för sann då den stämmer överens med den övriga utredningen.

¹¹⁷ TR:ns dom s. 8.

¹¹⁸ Det första rekvisitet, att ett tidigare angrepp skett, är redan utrett.

HovR:n med det tidigare redovisade fallet NJA 2004 s 786 där vargen hade förflyttat sig ca 500 meter och det hade gått ca 10 minuter. I förevarande fall hade vargen förflyttat sig ca 1½ kilometer samt det var ytterligare ca 130 meter kvar till S.E:s fårhage och mer än en timme hade förflutit sedan det första angreppet. Mot bakgrund av detta anser HovR:n att S.E. inte kan gå fri från ansvar. HovR:n avslutar med att kort tillägga att ingen annan grund för ansvarsfrihet har åberopats och någon sådan har uppenbarligen ej heller förelegat. S.E. döms för grovt jaktbrott då varg är ett hotat, sällsynt och särskilt skyddsvärt vilt och eftersom jaktbrottet är av *sådan art* och inga skäl för annan påföljd finns bestäms påföljden till fängelse. Vid bestämmandet av fängelsetidens längd beaktas att ansträngningar hade gjorts för att få dispens till att skjuta vargen (som uppenbarligen hade dödat ett stort antal tamdjur inom sitt revir), och att S.E. tidigare fått får dödade. HovR:n bedömer att fängelsetiden kan stanna vid straffminimum 6 månader.

5.1.3 RH 2000:94

Två renägande samer åtalas för grovt jaktbrott eller i andra hand jakthäleri grovt brott för att, på skoter ha följt efter och dödat en varg som befunnit sig i samma område som deras renar. TR anser det inte uteslutet att det kan ha varit några andra som skjutit vargen. Att de båda tilltalade tagit hand om vargen sedan den dödat anser TR:n däremot vara klart utrett. De tilltalade döms således båda för grovt jakthäleri till fängelse 6 månader.

I HovR:n frias den ene mannen då man där anser att inget stöd finns för att han befunnit sig på platsen eller på något sätt tagit befattning med den dödade vargen. Den andra mannen finner man däremot skyldig till grovt jaktbrott då han kan bindas till platsen med hjälp av DNA från snus som hittats på platsen samt vittnesuppgifter. HovR:n uttalar att *då brottet är av sådan art och har ett sådant högt straffvärde* ska fängelse utdömas om inte särskilda skäl talar emot ett fängelsestraff. Gärningsmannen åberopar här det faktum att han som renägare länge besvärats av kringstrykande vargar, vilket närmast skulle göra jakten jämförbar med skydds jakt, som en förmildrande omständighet för Hovrätten att ta hänsyn till. Även samernas kulturella bakgrund bör enligt gärningsmannen kunna beaktas som en förmildrande omständighet. Hovrätten hänvisar dock till att skydds jakt på just varg är strängt reglerat samt att samerna kompenseras ekonomiskt av staten för den skada vargarna gör. Sammantaget finns inga förmildrande omständigheter att ta hänsyn till. Straffet bestäms till ett års fängelse.¹¹⁹

5.1.4 NJA 1972 s 502

En man har vid 9 olika tillfällen på annans mark plundrat fridlysta fåglars reden och tillägnat sig äggen. Mannen har även tidigare samlat ägg på detta

---

¹¹⁹ I TR dömdes de båda gärningsmännen också att till staten betala skadestånd om 60 000 kr. I HovR:n ändrades detta på så sätt att gärningsmannen ådömdes att till staten ensam betala skadestånd om 40 000 kr.

sätt. Mannen säger att han känner till att fågelarterna är fridlysta men anser att gärningarna inte innebär någon stor större skada då de flesta fåglar lägger fler ägg när de blivit av med de gamla. Han har plockat äggen för sin egen skull men det har också hänt att han har bytt ägg med någon annan. Mannen menar också att han känner till flera personer som plockat ägg utan att det blivit beivrat varför han fått uppfattningen att detta inte var ett alltför allvarligt handlande.¹²⁰

Mannen döms för olovlig jakt och olaga jakt båda grova brott. Trots att handlandet bedrivits vanemässigt och i organisation med andra samlare, vilket enligt HD innebär ett betydande hot mot naturvården, anser HD inte att hänsynen till den allmänna laglydnaden kräver en frihetsberövande påföljd. Då inget talar för att gärningsmannen behöver övervakning eller annan ingripande påföljd för att avhålla sig ifrån brott bestäms påföljden till villkorlig dom som dock kombineras med böter med hänsyn till den allmänna laglydnaden.¹²¹

5.1.5 NJA 1952 s 145

Vid älgjakt har en av de tre tilltalade gått in på annans jaktområde för att därifrån driva en älg mot de två väntande skyttarna. Den ena skytten sköt två skott mot älgen som *sjönk ned med baksiden* men fortsatte springa och föll utom synhåll för skytten. Skytten hörde därefter hundskall och avbröt därför jakten och begav sig därifrån.

I HD yrkade åklagaren att skytten skulle fällas till ansvar för jaktbrott och de två andra för medhjälp till brottet. HD dömde skytten till fängelse 1 månad och 15 dagar¹²² och de två andra till böter.

5.2 Rättsfall avseende andra artbrott

I det följande går jag igenom rättsfall avseende andra artbrott än jaktbrott för att se hur påföljdsbedömningen görs i dessa fall. Fallen rör misshandel och rattfylleri. Gärningsmannen är i flera av fallen under 21 vilket kan ha påverkat påföljdsbedömningen men till detta återkommer jag i sammanfattningen. Jag går i dessa fall endast igenom HD:s resonemang.

5.2.1 NJA 1990 s 84 I och II

Det första fallet rör en man som på grund av någon form av meningsutbyte med offret tilldelar denne två knytnävsslag mot huvudet. Misshandeln är oprovocerad och kan inte anses vara ringa. Gärningsmannen

---

¹²⁰ NJA 1972 s 502 s 503.

¹²¹ NJA 1972 s 502 s 506.

¹²² Straffet avsåg även olovligt innehav av skjutvapen.

var vid brottstillfället endast 20 år. I det andra fallet handlar det om en man som, såvitt framkommit, på grund av kraftig berusning tilldelat offret ett flertal slag i ansiktet och i nacken. Även här är gärningen oprovocerad samt kan inte anses vara ringa.

HD uttalar i de båda fallen att i likhet med tidigare etablerad praxis på området ska utgångspunkten vara att misshandelsbrott av normalgraden föranleder fängelsestraff.¹²³

Efter en samlad bedömning där hänsyn tagits till gärningsmännens personliga förhållanden samt gärningarnas karaktär anser HD att gärningsmännen bör dömas till icke frihetsberövande påföljd. Påföljden bestäms istället i båda fallen till villkorlig dom samt dagsböter, då det saknas anledning att befara att gärningsmännen gör sig skyldiga till fortsatt brottslighet.

5.2.2 NJA 1991 s 507

Vid två skilda tillfällen begår den 20 år gamla gärningsmannen våld mot tjänsteman, som består av att han biter den polisman som ska omhänderta honom i handleden, samt misshandel som består av en oprovocerad spark mot en förbipasserande kvinna. Sparken, som träffade i bröstet strax under halsen leder till att kvinnan tappar andan och faller till marken. Kvinnan kände av smärtan efter sparken i omkring en vecka. HD påtalar återigen att utgångspunkten är att misshandelsbrott av normalgraden medför fängelsestraff. Bland annat på grund av gärningsmannens ålder samt att det rör sig om inte alltför allvarlig våldsbrottslighet anses fallet motsvara den typ av brottslighet som tas upp i förarbetena om samhällstjänst. Påföljden bestäms till skyddstillsyn i kombination med samhällstjänst 90 timmar. Om påföljden i stället hade bestämts till fängelse skulle straffets längd ha bestämts till 3 månader.

5.2.3 NJA 1999 s 269

En, vid brottstillfället, 19-årig krogbesökare kastar ett tomt ölglas eller en ölsejdel mot en annan besökare¹²⁴. Misshandeln resulterade i ett ca 4 cm långt sår över vänster ögonbryn, sår på underläppen samt blånad under vänster öga. Misshandeln bedöms av HD som förhållandevis allvarlig. HD uttalar för det första att vid misshandel av normalgraden är utgångspunkten att påföljden blir fängelse samt för det andra att brottets art talar för att fängelse väljs som påföljd trots att gärningsmannen endast var 19 år gammal. Man säger vidare att omständigheterna inte är sådana att villkorlig dom i förening med böter, vilket TR:n dömde till, är tillräckligt ingripande

---

¹²³ NJA 1990 s 84 s 87 och 91.

¹²⁴ Exakt hur detta gått till är inte helt klarlagt i fallet, klart är endast att gärningsmannen begått någon form av kastande mot målsäganden. Det exakta händelseförloppet är dock utan betydelse för uppsatsen.

som påföljd.¹²⁵ Valet står i stället mellan fängelse eller villkorlig dom i kombination med samhällstjänst. HD bestämmer påföljden till villkorlig dom i kombination med samhällstjänst 60 timmar. Om fängelse istället skulle ha valts hade fängelsetiden bestämts till 2 månader.

5.2.4 NJA 2000 s 17 I, II samt III

Det första fallet rör en man som grovt rattonykter kört sin bil på en parkering samt avsett att köra bilen en kort sträcka från parkeringen till sitt hem. Endast påföljdsfrågan togs upp till HD.

I det andra fallet var gärningsmannen så berusad att han inte minns bilfärden. Bilen fördes fram i hög hastighet strax före midnatt en lördagskväll i de centrala delarna av staden. Även i detta fall var det endast påföljdsfrågan som togs upp till HD.

Grovt rattfylleri är ett brott av sådan art att fängelse bör utdömas om inte särskilda skäl talar emot det. HD säger i sina domskäl *”att grovt rattfylleri är ett brott vars art talar för fängelse utesluter inte att styrkan av presumtionen varierar beroende på brottslighetens karaktär i det särskilda fallet och omständigheterna kring brottet”*.¹²⁶ HD går sedan igenom avsikten med den då nya lagstiftningen där villkorlig dom kombineras med samhällstjänst (se ovan i kap 4.3) och slutar med att säga att tanken inte är att villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst ska ersätta fängelse i de fall förutsättningar för villkorlig dom i övrigt föreligger, en bedömning i det enskilda fallet måste alltid göras där omständigheterna vid brottet är det som framförallt får betydelse. I det första fallet avsåg gärningsmannen att köra bilen en kort sträcka, klockan var runt halv fyra på morgonen samt alkoholkoncentrationen i utandningsluften uppmättes efter körningen till 0,62 milligram per liter. Utifrån dessa omständigheter, samt att det saknades särskild anledning att befara att gärningsmannen begår fortsatt brottslighet, bestämde HD påföljden till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst, 50 timmar. I det andra fallet ansåg HD, dels med hänsyn till att blodalkoholhalten efter körningen uppmättes till 2,21 promille och dels på grund av att körningen företagits på ett sätt som i sig innebar påtagliga risker för trafiksäkerheten, att förutsättningar för att döma till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst inte förelåg. Påföljden bestämdes istället till fängelse 1 månad.

Det tredje fallet rör en man som misshandlat sin sambo i parets gemensamma bostad. Misshandeln bestod bland annat i att mannen knuffade ner kvinnan i en soffa så hårt att hon slog i bakhuvudet i väggen, att han satt grensle över hennes bröstorg och tog struhtag på henne samt att han höll henne i axlarna och skakade henne så att hon slog huvudet i golvet ett flertal gånger. Misshandeln bedömdes vara av normalgraden.

---

¹²⁵ NJA 1999 s 269 s 273.

¹²⁶ Cit. NJA 2000 s 17 s 20.

Riksåklagaren menar att vid denna typ av brottslighet mot kvinnor, vilka oftast är den svagare parten, som ofta sker inomhus samt av en för offret bekant vilket gör dem svårupptäckta, har de allmänpreventiva skälen en särskild tyngd vid påföljdsvalet.¹²⁷

HD säger att utgångspunkten vid misshandelsbrott som inte är ringa är att påföljden bestäms till fängelse, vilket också påpekats i fallen ovan. Dock måste avvägning i det enskilda fallet göras, vid vissa former av misshandel än utrymmet för en inte frihetsberövande påföljd mindre än vid andra, vid misshandel som riktar sig mot en närstående kvinna får detta utrymme anses vara mindre. HD anser dock med hänsyn till att skadorna trots allt blivit måttliga samt att misshandeln inte är av alltför allvarlig beskaffenhet att påföljden kan bestämmas till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst, 50 timmar. Om fängelse skulle ha valts som påföljd hade strafftiden bestämts till 1 månad.

5.3 Sammanfattning av praxis

Det för denna uppsats vägledande prejudikatet är NJA 2004 s 786 där HD dömde till en icke frihetsberövande påföljd, villkorlig dom i kombination med 120 timmars samhällstjänst. Vid första anblicken tycks detta rättsfall vara snarlikt det några månader senare av HovR:n dömda rättsfallet där påföljden istället bestämdes till 6 månaders fängelse. En av skillnaderna är att den tilltalade i det förstnämnda fallet själv tar upp flera ansvarsbefriande grunder av vilka en godkänns av domstolen. I det senare fallet är endast 28 § JF uppe till prövning som ansvarsbefriande grund.

Övriga i uppsatsen redovisade rättsfall visar på en benägenhet hos domstolarna att i så lång utsträckning som möjligt döma till en icke frihetsberövande påföljd. I flera av fallen är gärningsmannen under 21år vilket visserligen talar mot att fängelse utdöms, detta tas dock endast upp i ett av fallen som en anledning mot att fängelse utdöms, i NJA 1991 s 507. I NJA 1999 s 269 säger man i stället att brottets art talar för fängelse trots gärningsmannens låga ålder.

I här redovisade fall döms till fängelse i tre av fem jaktfall och ett av sju övriga fall, förklaringen till detta torde vara att jaktbrottet anses ha ett högre artvärde.

---

¹²⁷ NJA 2000 s 17 s 29.

6 Framtiden

Vikten av att lagstiftningen är väl förankrad hos allmänheten kan inte nog påpekas. Med detta avser jag att allmänheten accepterar, och känner att deras behov tillgodoses i lagtexten. Om så inte är fallet finns risken att man tar lagen i egna händer och vid jaktbrott leder detta till oönskvärda resultat. Bland tjuvjägare gäller SGT-regeln: Skjut, Gräv, Tig,¹²⁸ vilket måste anses vara ett i allra högsta grad oönskvärt beteende i en rättsstat.

6.1 Förslag till ny 28 § jaktförordningen

Då de tilltalade i de flesta jaktfallen, enligt sin egen utsaga, agerat i tron att de handlar i enlighet med lagen men dömts till ansvar, har diskussionen väckts om inte en ändring av 28 § JF är på sin plats. Önskvärt vore en klarare reglering som är lättolkad för den enskilde och inte ställer åklagaren inför en ouppnåelig bevisbörda. Svårigheterna med att tolka 28 § JF tydliggörs förutom av förslagsgivarna nedan även av BRÅ i en förstudie om illegal jakt på rovdjur och framförallt av ”Gräsömålet” där TR och HovR kom till ett helt annat slut än HD.

Jag kommer endast att ta upp de delar av förslagen som rör skyddsjakten, för eventuellt ytterligare innehåll hänvisar jag till förslagen i sin helhet.

6.1.1 Rovdjursutredningens förslag

I sitt slutbetänkande SOU 1999:146 lämnar rovdjursutredningen bland annat ett förslag till ny lydelse för 28 § JF, detta lyder:

Ägaren eller vårdaren av ett tamdjur får döda en björn, järv, lo eller varg som är under direkt angrepp på tamdjuret. Det angripande djuret får dödas trots bestämmelserna i 9 §. Sådan jakt är dock inte tillåten inom nationalpark.

Jakt som avses i första stycket får ske på annans jaktområde.

6.1.2 Naturvårdsverkets förslag

Naturvårdsverket lämnade ett förslag till ny lydelse av 28 § JF den 18 mars 2004¹²⁹. För det första innebar förslaget att det även vid skyddsjakt enligt 28 § JF skulle krävas att de allmänna förutsättningarna i 23a § JF var

---

¹²⁸ Elander, Widstrand och Lewenhaupt s 157.

¹²⁹ Naturvårdsverket *Begäran om ändring av 23 a och 28 §§ jaktförordningen (1987:905) samt 5 § jaktlagen (1987:259)*

uppfyllda. Man pekade vidare på nackdelarna med att nuvarande 28 § JF endast talar om att döda det angripande djuret. Förebyggande åtgärder så som stängsel och skrämselfångor som till exempel varningsskott eller andra höga ljud kan ha stora fördelar och framförallt skrämselfångor kan också verka preventivt på så sätt att rovdjuren ”lära sig” att hålla sig borta från tamdjur. Naturvårdsverkets förslag till ny 28 § JF lyder:

Om björn, varg, järv eller lo angriper tamdjur får envar avvärja angreppet genom att skrämja det angripande djuret. Om sådana åtgärder inte kunnat avvärja angreppet får det angripande djuret dödas av tamdjurets ägare eller vårdare utan hinder av fredning eller bestämmelserna i 9 §. Jakten får endast ske i anslutning till ett påbörjat angrepp, och får inte ske om det angripande djuret avlägsnar sig från platsen för angreppet. Sådan jakt är dock inte tillåten inom nationalpark.

Jakt som avses i första stycket får ske på annans jaktområde.

6.1.3 WWF:s förslag

I början av april 2005 lämnade WWF ett förslag till ändring av 28 § JF,¹³⁰ detta lyder:

Björn, varg eller lo får dödas om rovdjuret:

- 1. Befinner sig i inhägnad tillsammans med tamdjur och förbereder anfall på eller anfäller dessa.*
- 2. Förbereder anfall på eller anfäller frigående tamdjur.*
- 3. Har dödat tamdjur och äter på detta.*
- 4. Förföljer och anfäller hund eller äter på hund det dödat.*

Järv får dödas om den anfäller tamdjur.

Man lämnade också förslag till en 28a § JF:

Björn, varg, järv eller lo som förbereder anfall på eller anfäller människa får dödas.

Och en 28b § JF:

Om björn, varg, järv eller lo dödas med stöd av 28 § och 28 a § skall detta omedelbart anmälas till polis.

Rovdjur som dödas med stöd av 28 § och 28a § samt dödat tamdjur eller hund får ej röras eller flyttas. Skadat tamdjur eller hund får avlivas på platsen eller flyttas för veterinärvård.

Slutligen lämnades vissa förklaringar och förtydliganden:

---

¹³⁰ Förslaget är hämtat ur ”Våra rovdjur” nr 2 2005 s 23. se även WWF:s hemsida, förslag till ny 28 § jaktförordningen.

Med förbereder anfall i 28 § första och andra punkten samt i 28a § menas för:

- 1. björn och varg att djuret går sakta framåt med låg hållning, sänkt huvud och blicken fokuserad på tamdjuret.*
- 2. lo att djuret sakta går framåt med låg hållning, sänkt huvud och blicken fokuserad på tamdjuret eller att det ligger i språngställning på marken med blicken fokuserad på tamdjuret.*

6.1.4 Regeringens förslag

I en promemoria 2005-10-03 lämnade regeringen ett förslag till ny lydelse av 28 § JF¹³¹:

Om något av rovdjuren björn, varg, järv eller lo angriper tamdjur eller om det finns skälig anledning att befara ett sådant angrepp, får åtgärder vidtas för att skrämma rovdjuret.

Rovdjur som avses i första stycket får dödas för att skydda ett tamdjur

- 1. av tamdjurets ägare eller vårdare, om det finns skälig anledning att befara ett angrepp på tamdjuret i omedelbar anslutning till att rovdjuret har angripit och skadat eller dödat tamdjur och det inte går att avvärja det befarade angreppet genom skrämrelåtgärder eller på annat lämpligt sätt,*
- 2. av var och en om rovdjuret befinner sig inom inhägnat område avsett för skötsel av tamdjuret, om det är sannolikt att rovdjuret där kommer att angripa tamdjuret och det inte går att avvärja angreppet genom skrämrelåtgärder eller på annat lämpligt sätt.*

Åtgärder enligt första och andra styckena får vidtas på annans jaktområde och trots bestämmelserna i 9 §. Jakt är dock inte tillåten inom nationalpark. Naturvårdsverket skall fortlöpande bedöma om möjligheten att döda rovdjur med stöd av andra stycket försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde. Om Naturvårdsverket bedömer att så är fallet skall verket genast anmäla detta till regeringen.

---

¹³¹ I förslaget finns även ett tredje stycke som ej tagits med här. Se regeringens promemoria 2005-10-03.

7 Avslutande diskussion och slutsats

7.1 Diskussion

Jaktbrottet som artbrott

Syftet med de korta fängelsestraffen vid artbrott är att verka allmänpreventivt. När det gäller jaktbrott tror jag inte att hotet om fängelse förhindrar brottslighet utan snarare kan detta hot leda till att fler agerar i hemlighet eller tar lagen i egna händer.

De flesta artbrott har det gemensamt att *människor* utsätts eller riskerar att utsättas för allvarlig fara. Vid jaktbrottslighet är det *djur* som riskerar att utsättas för allvarlig fara. Att man på detta sätt värnar om djuren ser jag i och för sig som något mycket positivt, dock tror jag att jaktbrottet som artbrott snarare har en historisk än en djurskyddsinriktad förklaring.

När det gäller artvärdet är det anmärkningsvärt att jaktbrottet bedöms strängare än många andra artbrott. Enligt den statistik som finns i bilaga B är andelen ”jaktbrottslingar” som döms till fängelse betydligt högre än till exempel andelen ”misshandelsbrottslingar”. Jag är inte övertygad om att jaktbrotten bör bedömas så strängt. Som jag ovan nämnt tror jag inte att hotet om fängelse får avhållande verkan. Om tanken bakom denna stränga bedömning är att värna om djuren och bevara arterna måste det centrala vara att komma till rätta med och minska brottsligheten och inte att människoindivider straffas.

Enligt min mening är fängelse en sträng påföljd för den som skjuter ett rovdjur för att försvara sina tamdjur. Framförallt anser jag detta för strängt vid en jämförelse med annan brottslighet. I de två nyligen avgjorda jaktfallen handlar det om fängelsestraff på fyra respektive sex månader, i det första fallet döms dock till villkorlig dom, medan man i fall rörande misshandel, rattonykterhet och liknande hamnar på fängelsestraff mellan en och tre månader (vilket jag anser är helt rimligt).

I det reformarbete som bedrivits på området har det ansetts önskvärt att vi minskar användandet av fängelsestraff till förmån för frivårdspåföljder. Användandet av fängelsestraff verkar, i alla fall enligt min mening, mer negativt än positivt och är dessutom en mycket ingripande åtgärd i privatlivet.

Här kan vidare ifrågasättas om vi överhuvudtaget bör ha något som kallas artbrott eller om inte alla brott oavsett behovet av allmänprevention bör påföljdsbestämmas utifrån lika förutsättningar. Detta är dock en mycket större fråga som kräver ett större arbete.

Gärningsmannens syfte

Jaktbrottsligheten mot rovdjuren består av mycket varierade brottslighet, från de fall där gärningsmannen skjuter för att försvara sina tamdjur, nödvärnsliknande situationer, till brottslighet av organiserad karaktär liknande organiserade narkotikaligor. De jaktbrott som idag upptäcks och utreds är framförallt de förstnämnda fallen.

Alla typer av jaktbrott bedöms enligt samma grundbestämmelser, 43 och 44 §§ JL, utöver detta tas hänsyn till om gärningen till exempel faller under reglerna om skydds jakt i 28 § JF eller om det rör sig om organiserad brottslighet. Trots att det här kan röra sig om mycket olika omständigheter som domstolen beaktar från fall till fall har alla det gemensamt att de betraktas som artbrott.

Jag vill här återknyta till vad jag sagt ovan om jaktbrottet som artbrott och nackdelarna med hotet om fängelse vid framförallt de nödvärnsliknande jaktbrotten. Den som agerar eller tror att den agerar i enlighet med 28 § JF kan med vetskap om dagens praxis istället för att som hittills (så vitt vi vet) meddela myndigheterna om vad som skett, agera i hemlighet av rädsla för ett eventuellt fängelsestraff. Hotet om fängelse riskerar enligt min mening inte bara att vara verkningslöst utan dessutom att medföra en situation värre än den vi har idag. Detta kan lösas genom en klarare lagformulering men också genom att dessa brott inte längre beaktas som ett artbrott. Ett fängelsestraff innebär för de allra flesta ett stort ingrepp i privatlivet samt känns sannolikt mycket skamligt, framförallt om man agerat utan kriminellt uppsåt. Vetskap om att påföljden, för det fall en begången gärning bedöms vara brottslig, bestäms till villkorlig dom eller böter kan troligtvis medföra att gärningsmannen själv anmäler det inträffade till myndigheterna i enlighet med ”normal” laglydnad.

Formulering av 28 § JF

Att rovdjur angriper tamdjur är enligt vad ovan redovisats till stor skada för tamdjursnäringen, framförallt rennärigen. Att rovdjur som attackerar tamdjur dödas torde inte vara den största faran för rovdjurens fortlevnad men detta kan dock så som all okontrollerad jakt innebära negativa konsekvenser i form av att dödandet sker i princip slumpmässigt. Att tamdjursägare, så som idag, har rätt att i nödvärnsliknande situationer döda ett angripande rovdjur är enligt min mening en nödvändighet. Vilka förutsättningarna för denna rätt ska vara är dock svårformulerat. Klart är enligt min mening att relativt stränga krav bör uppställas samt att hänsyn skall tas till åklagarens möjligheter att i efterhand bevisa händelseförloppet. Här kan också påpekas att tamdjursägaren (gärningsmannen) ofta är den enda närvarande människan vilket ur bevishänseende försvårar för åklagaren.

Den formulering som paragrafen har idag anser jag bör ändras framförallt på grund av att den för en icke juridiskt kunnig kan te sig svårtolkad och därmed leda till felaktiga slutsatser. Straffrättsliga bestämmelser bör enligt min mening vara mycket lättolkade för att undvika missförstånd.

För den som utsätts för rovdjursangrepp mot sina tamdjur kan sannolikt 28 § JF framstå som onödig. Den utsatte har oftast lättare än lagstiftaren att avgöra vilket agerande som är rimligast i varje situation. Trots detta kan de flesta sannolikt se rimligheten i att situationen regleras genom lag, ”det finns ju alltid de som inte vet var gränserna går även om man själv vet det”.

För att lagregleringen ska accepteras av allmänheten krävs att den är rimlig och anpassad till verkligheten. Trots att det är svårt att formulera paragrafer på ett omfattande men ändå lättförståeligt sätt som dessutom inte kan misstolkas ger jag här mitt förslag till ny lydelse av 28 § JF:

Björn, varg, järv eller lo får, utan hinder av fredning eller bestämmelserna i 9 §, dödas av tamdjurets ägare eller vårdare om den

1. har angripit och skadat eller dödat tamdjur och det finns skälig anledning att befara ett nytt angrepp. Det angripande djuret får inte ha lämnat platsen för det första angreppet.

2. befinner sig bland eller i närheten av tamdjur och det finns skälig anledning att befara ett angrepp.

Om det är möjligt bör tamdjurets ägare eller vårdare först försöka skrämma iväg det angripande djuret. Dödandet av det angripande djuret måste ske i omedelbar anslutning till angreppet och ska omedelbart anmälas till behörig myndighet.

Jakt enligt första stycket är ej tillåten inom nationalpark men får ske på annans jaktområde.

Med tamdjur bör enligt min mening också avses hundar, katter och andra husdjur. Formuleringen i punkt 1 att det angripande djuret inte får ha lämnat platsen för det första angreppet syftar till att försäkra att det är samma rovdjursindivid som begått det första angreppet och sedan befaras angripa igen. Med formuleringen *befinner sig bland eller i närheten av* avser jag i tamdjurens hage eller i en flock vilket också kan omfatta till exempel en flock renar som rör sig fritt utan skyddande stängsel. Att försök att skrämma iväg angripande rovdjur först bör vidtas ska snarare ses som en uppmaning än ett absolut krav, att dylika åtgärder faktiskt vidtagits är i efterhand praktiskt taget omöjligt att bevisa (eller motbevisa).

Övriga åtgärder

Den typ av jaktbrottslighet jag i uppsatsen fokuserat på, där en tamdjursägare skjuter ett rovdjur för att skydda sina tamdjur, skiljer sig från många andra brottstyper. För det första skulle man kunna se det så att det

begås två brottsliga gärningar, den första när rovdjuret angriper tamdjuret och den andra när rovdjuret angrips av tamdjurets ägare. Detta skulle kunna leda till att tamdjursägaren när han angriper rovdjuret agerar i nödvärn för att avvärja ett brottsligt angrepp vilket i så fall skulle medföra straffrihet för honom. Eftersom vi i Sverige inte ser denna typ av angrepp av djur på djur som ett brottsligt angrepp faller detta resonemang men för att fylla det tomrum som uppstår för tamdjursägaren finns istället 28 § JF. För det andra finns det enligt mitt synsätt i alla fall två och kanske till och med tre offer vid dessa brott: tamdjuren, rovdjuren och eventuellt också tamdjursägaren. Tamdjuren då de blir eller riskerar att bli dödade, rovdjuren av samma anledning och tamdjursägaren då denne riskerar att bli av med tamdjur, vilket i de flesta fall är både en ekonomisk och en emotionell skada. Slutligen finns det vid denna typ av brottslighet sällan några vittnen då gärningsmannen oftast är den enda närvarande människan.

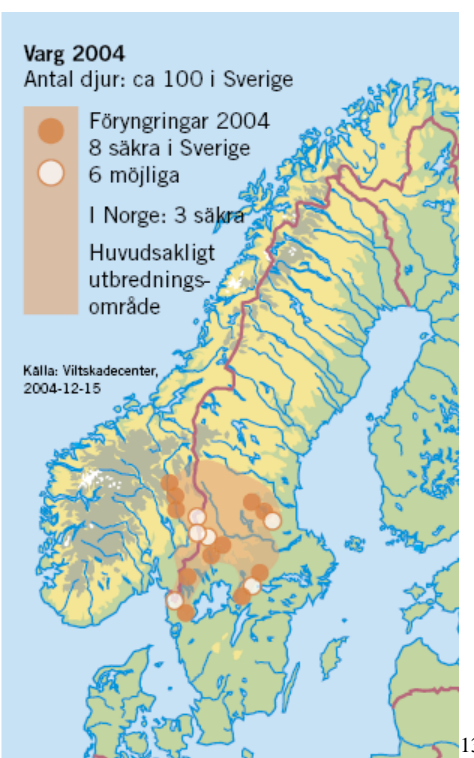
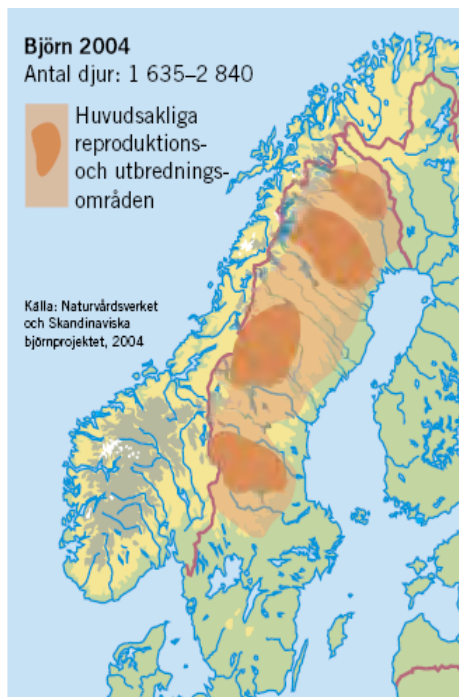
Dessa omständigheter gör denna typ av brottslighet komplicerad och ur djurskyddshänseende tvetydig. Både det angripna tamdjuret och det angripande rovdjuret förtjänar lagens skydd, detta är dock en svår balansgång. Ett ökat användande av förebyggande åtgärder är enligt mitt synsätt den bästa medelvägen för att minimera skador.

Enligt min mening bör myndigheternas principer ändras. I ”vargfallet” hade den sedermera skjutna vargen rört sig i närheten av människor en längre tid. När rovdjursindivider betar sig på detta sätt bör myndigheterna ingripa och vidta lämpliga åtgärder så som att skyndsamt avliva djuret/medge skydds jakt på det eller om möjligt förflytta det. Jag tror att det i längden kommer att verka gynnsamt för rovdjursstammarna om allmänheten får ett ökat förtroende för myndigheterna. Detta skulle sannolikt medföra större respekt för lagen och att denna i större utsträckning efterföljs.

7.2 Slutsats

Min slutsats av detta arbete är i enlighet med det reformarbete som bedrivits på området att fängelsestraffet är en mycket ingripande påföljd som endast bör tillgripas i yttersta nödfall. Av detta följer att den som skjuter ett rovdjur för att försvara sina tamdjur enligt min mening inte bör dömas till fängelse.

Bilaga A

132

¹³² Kartorna är hämtade på naturvårdsverkets hemsida *rovdjursersättning och inventeringar*.

renskötselområden

¹³³ Kartan är hämtad på naturvårdsverkets hemsida, *skogs-/jordbruk/naturresurser*.

Bilaga B

Brott	Fängelse m.m. ¹³⁴	Skyddstillsyn och villkorlig dom	Totalt	% fängelse
Misshandel	2329	2430	4759	48%
Olaga hot	253	272	525	48%
Oredlighet mot borgenär	4	13	17	31%
Sexuellt ofredande	15	63	78	19%
Bokföringsbrott	111	542	653	17%
Skadegörelse	13	44	57	23%
Mened	63	5	68	93%
Våld mot tjänsteman	738	597	1335	55%
Grov olovlig körning	466	99	565	82%
Grovt rattfylleri	4521	1253	5774	78%
Narkotikabrott	990	319	1309	76%
Skattebedrägeri	31	65	96	32%
Alkohollagen	45	33	78	58%
Jaktbrott	12	3	15	80%
Utlänningslagen	22	1	23	96%
Vapenbrott	172	83	255	67%

---

¹³⁴ I påföljds kategorin fängelse inkluderas även de som döms till kontraktsvård, samhällstjänst i kombination med skyddstillsyn samt fängelse i kombination med skyddstillsyn.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

- Bouveng, G. A.   *"Jakträtt och viltvård"*, P. A. Nordstedt & söner, 1956
- Elander, Magnus,
Widstrand, Staffan och
Lewenhaupt, Johan   *"Rovdjur"*, Bokförlaget Max Ström, 2002
- Olls, Bert   *"Kunglig jakt under 700 år"*, Ekerlids förlag, 1998
- Pettersson, Hans   *"Jaktlagen – en kommentar med rättsfall"*, Svenska Jägarförbundet, 1990
- Sikku, Olov J och
Torp, Eivind   *"Vargen är värst – Traditionell samisk kunskap om rovdjur"* Jamtli förlag, 2004
- Zila, Josef   *"Det straffrättsliga påföljdssystemet"*, Nordstedts Juridik AB, 2:a upplagan 1998

Offentligt tryck

- Prop. 1986/87:58   *"Om jaktlag, m.m."*
- Prop. 1987/88:120   *"Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)"*
- Prop. 1997/98:96   *"Vissa reformer av påföljdssystemet"*
- Prop. 2000/01:57   *"Sammanhållen rovdjurspolitik"*
- SOU 1983:21   *"Vilt och jakt"*
- SOU 1986:13-15   *"Påföljd för brott"*
- SOU 1995:91   *"Ett reformerat straffsystem"*
- SOU 1999:50   *"Skyddsjakt på varg"*
- SOU 1999:146   *"Sammanhållen rovdjurspolitik"*
- SOU 1999:146   *Bilagor till "Sammanhållen rovdjurspolitik"*

Offentliga handlingar

Naturvårdsverket	<i>Begäran om ändring av 23 a och 28 §§ jaktförordningen (1987:905) samt 5 § jaktlagen (1987:259), 2004-03-18 Dnr 104-1107-04 Nf</i>
Naturvårdsverkets författningssamling	<i>Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om inventering samt bidrag och ersättning för rovdjursförekomst i samebyar NFS 2004:17</i>
Regeringens promemoria 2005-10-03	<i>Ändringar i jaktförordningen (1987:905)</i>

Artiklar

Borgeke, Martin	<i>"Brottets art – några tankar kring en svårgripbar företeelse"</i> Svensk Juristtidning häfte 2 1999
von Hirsch, Andrew och Påle, Karin	<i>"Artbrott"</i> Svensk Juristtidning häfte 2 1999
Johansson, Roland	<i>"Vargen kom tillbaka och ändrade allt"</i> Sydsvenskan 2005-10-24 s A 28
Stridsberg, Uffe	<i>"WWF föreslår jakt på rovdjur som förbereder anfall"</i> Våra Rovdjur nr 2 2005

Internet

BRÅ, *illegal jakt på rovdjur, en förstudie* (2006-01-24)
http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=1Grovajaktslutred.pdf&url=/dynamaster/file_archive/051006/2751087a04491c785946bfe9eccf60f8/1Grovajaktslutred.pdf

Naturvårdsverkets hemsida, *frågor och svar* (2006-01-24)
<http://www.naturvardsverket.se/>

Naturvårdsverkets hemsida, *rovdjursersättning och inventeringar, information från naturvårdsverket och sametinget* (2006-01-24)
<http://www.naturvardsverket.se/bokhandeln/pdf/620-8192-6.pdf>

Naturvårdsverkets hemsida om *miniminivåer och etappmål* (2006-01-24)
<http://www.naturvardsverket.se/>

Naturvårdsverkets hemsida *skogs-/ jordbruk/ naturresurser* under rubrik
rennäring (2006-01-24) <http://www.naturvardsverket.se/>

WWF:s hemsida om björn (2006-01-24)
<http://www.wwf.se/show.php?id=1005189>

WWF:s hemsida om järv (2006-01-24)
<http://www.wwf.se/show.php?id=1005251>

WWF:s hemsida om lodjur (2006-01-24)
<http://www.wwf.se/show.php?id=1005269>

WWF:s hemsida om varg (2006-01-24)
<http://www.wwf.se/show.php?id=1005366>

WWF:s hemsida, förslag till ny 28 § jaktförordningen (2006-01-24)
<http://www.wwf.se/source.php/1015510/Remiss%20om%20ändring%20av%2028§%20jaktförordningen.doc>

Rättsfallsförteckning

Domar från Högsta domstolen

NJA 1952 s 145

NJA 1972 s 502

NJA 1990 s 84 I och II

NJA 1991 s 507

NJA 1992 s 190

NJA 1995 s 249

NJA 1999 s 269

NJA 2000 s 17 I, II samt III

NJA 2004 s 786

Hovrättsdomar

RH 2000:94

Hovrätten för västra Sveriges dom 2005-05-12, målnr. B 2961-04